

VÅRE ROVDYR

NR 4/2000

ÅRGANG 14

Bli med på ULVESPORINGSTUR i Rendalen

FVR arrangerer ulvesafari med erfarne sporingsfolk 9. – 11. februar 2001. Innlosjering blir på det hyggelige Koppangtunet Hotell, Koppang, og vi tilbringer mye av lørdag og søndag ute på søken etter spor og kanskje uling.

Priser Koppangtunet hotell: fre-søn kr. 600 (inkluderer to frokoster og en middag)
lør-søn kr. 350 (inkluderer en frokost og en middag)
lunchpakke koster kr. 40 tillegg

Ta med ski og eget sengetøy eller sovepose.

Turen arrangeres med forbehold om at ulvene i området ikke blir skutt før februar! Men hvis jakt pågår kan det jo være fint å vise at det er folk i området som er interessert i at ulvene skal få leve.

Påmelding innen 15. januar 2001

til Randi Haakenaasen tlf. 22 20 56 74 (kveld)
63 80 73 09 (dag)

Tidsskriftet Våre Rovdyr

er medlemsorgan for Foreningen Våre
Rovdyr og utkommer fire ganger i året.

Opplag 1500

Redaktør: Ottar Johansen, Heståsen,
4827 Frolands Verk, tlf. og fax
37038375, e-post: otjohan@online.no

Ansvarlig utgiver/ redaksjon:
Foreningens styre

Leder: Arne Flor
Bergstien 18, 4842 Arendal,
tlf. p. 37031695 mob. 94 29 86 26
e-post: arne.flor@c2i.net

Sekretær: Yngve Kvebæk,
Maridalsveien 225c, 0467 Oslo, tlf. p.
22950866, a. 23185607, mob. 91544191
e-post: ykvebak@online.no

Trykk: Mæland Offset as, Boks 1598
Stoa, 4857 Arendal,
e-post: trykkeriet@mæland.no

Foreningen Våre Rovdyr,
Postboks 195, 2151 Årnes

ISSN: 0801-4728

FORSIDEN: I dette nummeret av tidsskriftet presenterer vi natur- og dyrefilmskaperen Arne Nævra. Det siste året har han filmet dyr og mennesker på Langedrag. Dette bildet viser en del av ulvflokken. Omtrent slik tenker vi oss ulvflokkene på Koppang og i Atndal, som nå trues med utryddelse.

(foto: Arne Nævra)

INNHOOLD:

Leder	side 3
Alfahannen i Koppang-flokken trolig skutt	4
FVR avvisende til felling av ulv i Nord-Hedmark	6
Naturvårdsverket misfornøyd med samarbeidet	7
Miljøvernministeren bombarderes av ulv-e-post	8
Private svenske ulvepeilere med våpen	8
Fakta om rovvilt og sauehold	9
Trenger vi en ny rovviltmelding nå?	10
Menneske - natur - rovdyr	12
Et år på Langedrag	16
Vil skape forståelse	18
Naturen skal være vår beste læremester	22
Tolker ulvenes språk	23
Hva er et rovdyr?	24
For 100 år siden	28
Korte meldinger	29
Verv medlemmer	30
Foreningen Våre Rovdyr	31
Juletegning av Hilde Aaseth	32

FORENINGEN VÅRE ROVDYR arbeider for å spre fakta om rovpattedyr og rovfugler, og for at disse artene skal leve i livskraftige bestander og forvaltes etter norsk lov og internasjonale avtaler.

Rovdyrene beriker oss - en høynet livskvalitet

ET TUSENÅR ER I FERD med å bli avsluttet. Nå på tampen av året har det skjedd en liten forandring i ledelsen av styret. Berit har den siste tiden hatt et veldig hardt arbeidspress i sitt eget firma. Hun følte at hun ikke klarte å leve opp til de krav hun hadde satt seg. Hun så derfor ingen annen løsning enn et skifte i ledelsen. Valget falt på meg, da jeg ved forrige årsmøte hadde signalisert at fra år 2001 var jeg klar for større oppgaver i foreningen. Nå kom skiftet litt tidligere enn beregnet, men jeg er innstilt på å gjøre en full jobb som leder for foreningen alt nå.

Berit fortsetter i styret og vil holde fram i sitt arbeid med å skaffe penger til foreningen.

Foreningen har i høst vært på banen med forskjellige innspill i forbindelse med soneplanen for ulv og i forbindelse med at Direktoratet for naturforvaltning har varslet om avlaving av to familiegrupper med ulv i Østerdalen. Disse sakene er omtalt i nr. 2 og nr. 3. Vi vil prøve, så godt vi kan, å være aktive og helst være tilstede der det skjer noe med den delen av naturarven vi har prioritert å arbeide for – de store rovdirene.

Ulven har det slettes ikke lett i Skandinavia for tiden. I Norge har avisene Østlendingen og Nationen brukt mye spalteplass i løpet av året på å spre usannheter, drive hetskampanjer og skape frykt blant mennesker for dette vakre dyret. Det har ført til at folks antipati mot ulven har vokst i visse miljøer. Skuffende er det å registrere at enkelte stortingsrepresentanter i den forbindelse mister fornuften, og løper fra Norges internasjonale forpliktelser. Fra Sverige får vi melding om at flere jegere har anskaffet seg peileutstyr slik at de kan peile de radiomerkede ulvene. Dette skjer bl.a. i Grangårdreviret. Med peileutstyret har de skannet inn ulvenes frekvenser. Lederhunnen og muligens lederhannen i dette området ser ut til å være borte. Trolig skutt.

Hvis det er riktig at en ulovlig jakt på svenske ulver er i ferd med å skje ved hjelp av peileutstyr, er dette en skremmende utvikling som hurtigst mulig må stoppes. Slike ulovligheter kan få en drastisk virkning på bestanden av ulv i Skandinavia.

I Norge ble ulven Fenre (omtalt i VR. nr. 2) peilet ved hjelp av senderen og skutt. FVR stiller seg kritisk til denne formen for avlaving av dyr. Radiosenderen, som skulle være et hjelpemiddel for forskningen, er nå i ferd med å bli ulvens bane. Det er kanskje på tide det blir stilt spørsmål ved bruken av sender på rovdirene. FVR kan ikke sitte rolig og se på at den ene forskningsulven etter den andre skytes bort.

I begynnelsen av desember kom så sannheten på bordet når det gjaldt den unge hannulven som ble skutt i Rendalen 27.08. Mest sannsynlig var det alfahannen i flokken som da ble skutt, og ikke et ungdyr slik det ble sagt. Foreløpig sier forskerne at ulven er fire år. Men den kan være eldre.

Det var en henvendelse fra foreningen som gjorde at disse dataene ble offentliggjort. Forskernes troverdighet og åpenhet når det gjelder offentlig informasjon i denne saken har fått en alvorlig skramme.

Samtidig med dette kaster Anders Bjärvall – seksjonsleder ved den svenske rovdireforvaltningen – en brannfakkellinn i den norske utryddelsesdebatten. Svenskene mener den foreslåtte masseslakten av ulv i Hedmark kan sette den skandinaviske ulvestammen i fare. Den svenske miljøvernministeren sier at de norske planene kan føre til en konflikt mellom Norge og Sverige. For min del startet interessen for de store rovdirene på Elverum for over 20 år siden. En av de store opplevelsene i livet mitt, som også har beriket meg, var noen dager for 20 år siden da jeg var med Petter Wabakken på den første store ulvesporingen i Trysil. Ved Flermoen fulgte vi i flere dager sporene til en enslig ulv. Disse kalde, men opplevelsrike dagene sitter som et stort og godt minne. I et senere nummer vil jeg fortelle litt mer fra disse fantastiske dagene. Mitt ønske for det nye tusenåret er at du fremdeles har muligheten til å bli beriket av våre rovdire, som representerer en økt livskvalitet.

Arne Flor
leder

Alfahannen i Koppang-flokken trolig skutt

Av Arne Flor

HANNULVEN SOM BLE FELT i Koppangflokket-reviret den 27. august 2000 var i henhold til Norsk institutt for naturforskning (NINA) foreløpige resultater fire år gammel – og ikke en ung hannulv som Direktoratet for naturforvaltning (DN) har bekjentgjort på sine rovviltsider siden 28. august. Først etter at FVR hadde kontaktet NINA i slutten av november, og bedt om informasjon angående dette dyret, begynte ting å skje. Dette resulterte i at informasjon stilltende ble offentliggjort den 5. desember på deres egne web-sider – tre måneder etter fellingingen.

Opplysningen ble diskret inkludert i en Skandulv-tabell om fallvilt der aldersbestemmelsen på den skutte hannulven ble angitt til fire år. Dette hadde vært intern kunnskap i NINA i lang tid – trolig også i DN. Dagen etter ble den samme tabellen lagt ut på DN's rovviltsider – også her uten nærmere kommentarer. Det var først etter at FVR den 6. desember tipset Dagbladet at denne saken ble offentlig kjent – jfr. Dagbladets oppslag torsdag den 7. desember 2000. Opplysningene griper dypt inn i forutsetningene for fellingstillatelsen, samtidig som hemmeligholdelsen av fakta er høyst uakseptabelt i et moderne demokrati.

FVR har følgende kommentarer:

1. Det kan være lederhannen i Koppangreviret som ble felt den 27. august i år etter fellingstillatelse fra Direktoratet for naturforvaltning, til tross for at vedtaket om felling understreket viktigheten av å unngå felling av alfadyrene (lededyrene i Koppangflokket). I tilsvar på FVRs anmodning om oppsettende virkning ble det ytterligere vektlagt fra DN's side at det var liten grunn til å stoppe fellingsforsøket, når man med en så høy grad av sikkerhet kunne unngå å felle alfadyr.

Miljøverndepartementet støttet DN's vedtak og begrunnelse i behandlingen av FVRs klage og la på sin side svært stor vekt på at fellingene måtte rette seg mot unge individer.

Til tross for myndighetenes klare forutsetninger, var det likevel en eldre hannulv som ble felt. Selv om det senere skulle vise seg at det ikke var alfahannen som er drept, krever FVR at konsekvensen av denne høyst beklagelige affæren må

bli at det ikke kan gis fellingstillatelser i familiegupper av ulv i årene som kommer så lenge bestanden ikke er levedyktig.

2. Ansvar for ulvefellingingen ble tildelt Statens naturoppsyn (SNO) og DN's begrunnelse for dette var "fellingens kompleksitet og vanskelighetsgrad".

FVR kan konstatere at SNO tydeligvis ikke innehar kompetanse til å gjennomføre fellinger med en slik kompleksitet og vanskelighetsgrad.

3. Opplysningene om den omtalte ulvens alder (fire år) ble offentliggjort av det skandinaviske ulveprosjektet (Skandulv) v/ Norsk institutt for naturforvaltning først 5. desember i år etter FVRs henvendelse om informasjon om grunndata for årets døde ulver – til tross for at denne kunnskapen har vært kjent i NINA i lang tid. På Direktoratet for naturforvaltning's rovviltsider på Internett har man siden 28. august bekjentgjort at dette dreide seg om en ung hannulv.

Åpenhet og troverdighet

Selv om NINA betrakter aldersinformasjonen for dette ulveindividet som foreløpig, fritar det ikke institusjonen fra å formidle denne konklusjonen til offentligheten. Dette burde ha skjedd umiddelbart etter at skytatabben ble kjent, selv om det kunne være visse usikkerhetsmomenter – spesielt fordi resultatet griper såpass dypt inn i forutsetningene for hele fellingstillatelsen.

At en norsk forskningsinstitusjon tar på seg oppgaven å tilbakeholde for allmennheten vesentlige opplysninger i en slik sak er oppsiktsvekkende og minner faretruende om sviktende dømmekraft. Det skandinaviske ulveprosjektet må tuftes på tillit fra alle hold, og en episode som dette rokker betydelig ved denne tilliten. Vi anmoder ansvarlige myndigheter om å klarlegge forholdene omkring saken der ikke minst retningslinjer for NINA's mandat når det gjelder informasjonsformidling klarlegges.

I dette tilfellet virker det som om noen i forvaltningssystemet har lagt et lokk over fellings-tabben i håp om at sannheten ikke skulle komme frem. Håpet fra avlivingsivrige forvaltere har muligens vært at begge flokkene skulle skytes bort i vinter, og ingen merke noe til fellings-

"Åpenhet burde være en bærende faktor i det norske forskningsmiljøet. En åpen og informativ innstilling gir troverdighet."

Le S

Alt tyder på at toratet for natu- nen i ulveflokku være ødelagt ti

Av OTTAR JAKOBSEN

Ifølge Norsk institutt forskning (NINA) var fire år gammel. Det man et voksent hanv ter alt å damme flokl hann. Det eneste det jaktlaget hadde lov var ungdom – det vil s ler tre år gamle ulver Sikre opplysninge bekrefter sannsynli ken øst for Koppang Namsretten og sei set i for avlivningen i for Glomma, da rette strid med så vel vildd stemmelser og Bem- Foreningen Våre H lingsstillatelsen på ur på grunn av furen fo dyr. Klagen ble avvist

Liket analysert

Jostein Sandvik i St bekrefter at man ikk valp og at det sanns nen som er skutt. Det sjønsjøf Terje Bø i D ken til bunns. Utveli seres i Sverige og i U -Forvaltningen og ikens lederhann. Sk kjent til en god stun ken videre. En slik f akseptere, sier Viggo

derulv kutt

Statens naturoppsyn, på oppdrag fra Direkforvaltning (DN), i sommer skjøt lederhann øst for Koppang. Dermed kan hele flokken r det faktiske jaktløyvet er innvilget.

Jaktskandale kan ha ødelagt hele ulveflokken

for naturulven var med skjøtt byr og etens lederoffentlige i å skyte ett, to el-

om uro i flokken beten for at floktr i oppløsning. ere byretten stannahoflokken vest fant at jakta var i som fredningsbeovnsjonen.

ens naturoppsyn kan ha skutt en sligvis er alfahanarumne mener seksom vil sjekke saret skal nå analys.

trolig drept flokdalen har man uten å bringe saksis kan vi ikke see. Leder av For-

eningen Våre Rovdyr, Arne Flor, betegner saken som en skandale. Idet minst hemmeligholdelsen mener han er under enhver kritikk og grenser til tjenesteforsømmelse.

Svensk protest

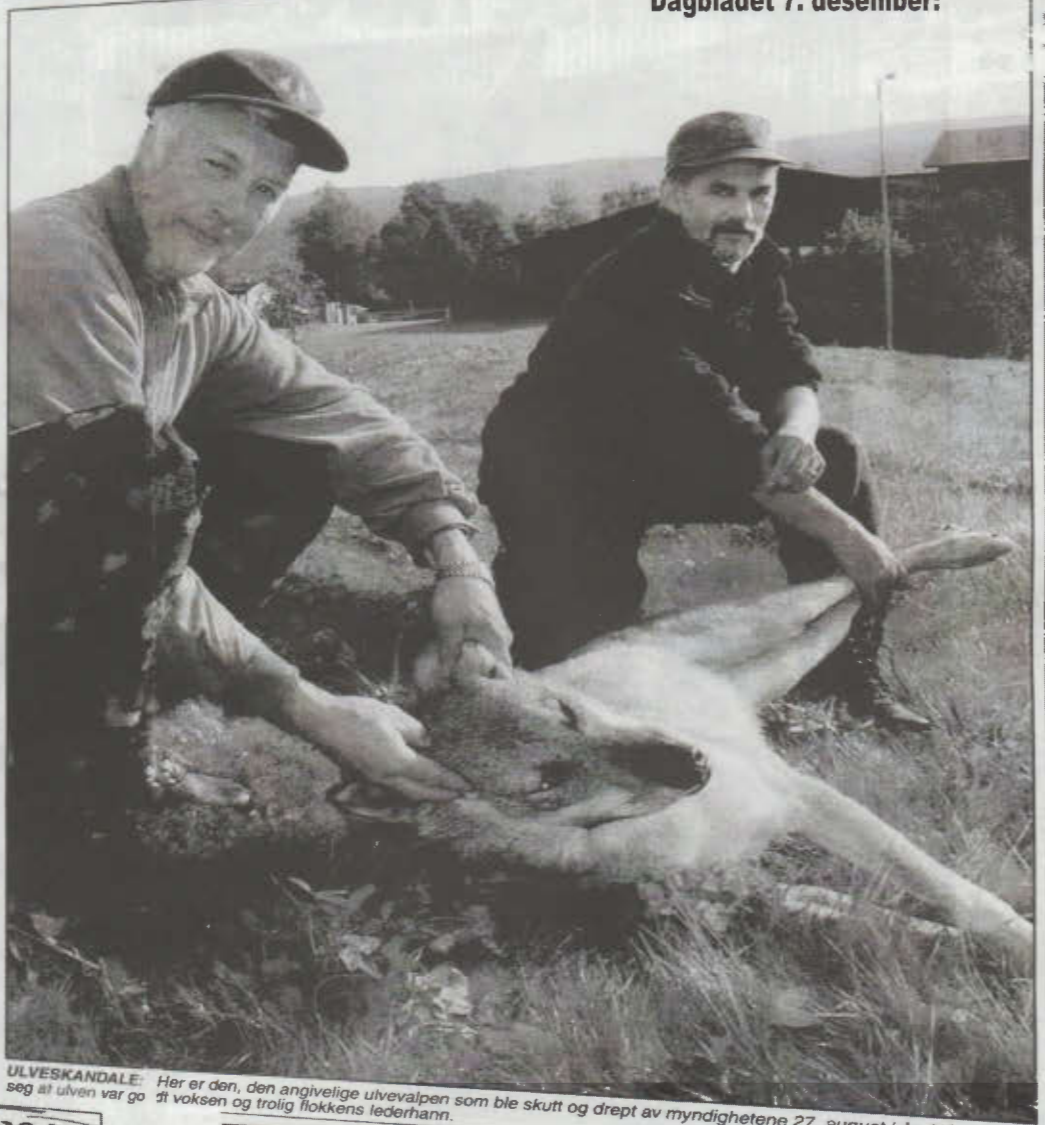
Samtidig som jaktskandalen rulles opp, har svensk rovdyrforvaltning ved seksjonsleder Anders Bjärvall sendt inn protest mot det bebudede masse-slaget av ulv i Hedmark over nyttår. Svenskene mener jakta kan sette den skandinaviske ulvestammen i fare.

- Dette viser at myndighetene ikke har kontroll over det de gjør. Denne fellingen, sammen med den planlagte jakta på begge flokkene i vinter, bryter radikalt med de prinsipper Norge har forpliktet seg til å følge i samarbeid med svenskene. Det som har skjedd må utelukke alle fellingen inntil vi får full oversikt over både denne saken og bestandens faktiske størrelse, sier leder av Norges Naturvernforbund, Erik Solheim.

etter jakteben @ dagbladet.no

ULVESKANDALE: Her er den, den angivelige ulvevalpen som ble skutt og drept av myndighetene 27. august i år. Nå viser det seg at ulven var godt voksen og trolig flokkens lederhann.

Foto: ØSTLENDINGEN

tabben i august. Vi har i måneder stusset over den høye vekta (opplyst i Aftenposten den 28.08.00 til å være 48 kg – nå er vekten redusert til 45 kg) på dyret som ble skutt. I tillegg ble det fra flere hold reagert på den store uroen i Koppangflokkene de etterfølgende ukene etter skytingen. Etter tips fra ulike hold ble vi sikre på at enkelte fakta i forbindelse med avlvingen ikke hadde komme frem. FVR tok derfor kontakt med NINA og ba om obduksjonsrapportene for de døde ulvene i 2000. Vår henvendelse ble møtt med unnvikende kommentarer, spørsmål om hva vi skulle med disse dataene og manglende imøtekommenhet. Henvendelsen medførte altså at en tabell med opplysninger om ulver i avgang i all stillhet ble lagt ut på internettssidene til NINA. Her var Koppangulvens alder endret fra ung hannulv til 4-årig hannulv.

FVR tviler dessuten på at alderen 4 år er korrekt. NINA har tidligere tatt feil når det gjelder aldersbestemmelse av store rovdyr, så vi får vente og se hva amerikanerne og eventuelt svenskene kommer fram til når det gjelder hvilket år den skutte hannulven i Koppangflokkene ble født. Den første ynglingen i Koppangreviret fant sted i 1997.

De eldste ungene er følgelig 3 år i 2000. Foreldrene må således være 5 år eller eldre. Alderen 4 år passer følgelig ikke inn i dette mønsteret i det hele tatt. Sannsynligheten for at en hannulv født i 1996 – altså et dyr fra en annen familieggruppe – skal ha kommet inn i og etablert seg i denne flokken må sies å være mikroskopisk eller i hvert fall langt mindre enn at forskerne fra NINA har kommet fram til en gal aldersangivelse.

Gal alder eller ikke. Det viktigste i denne saken er åpenhet – eller mangel på sådan. Åpenhet burde være en bærende faktor i det norske forskningsmiljøet. En åpen og informativ innstilling gir troverdighet.

Store offentlige midler avsettes hvert år til informasjon. NINA har også fått sin del av disse midlene. Dette burde være en garanti for at viktig informasjon ikke ble holdt tilbake. Vi håper at DN og NINA har lært noe av dette feilgrepet, slik at denne typen av problemer ikke får utvikle seg senere.

FVR avvisende til felling av ulv i Nord-Hedmark

Foreningen Våre Rovdyr har gitt følgende uttalelse til høringen om Direktoratet for naturforvalnings forhåndsvarsel om felling av ulv i de såkalte Koppang- og Atdalsflokke-
ne:

FORRHÅNDSVARSLING AV VEDTAK OM FELLING AV ULV

Viser til brev fra DN 19.10.2000 om forhåndsvarsling av vedtak om felling av ulv i Østerdalen i Hedmark.

FVR stiller seg avvisende til felling av ulv i Nord-Hedmark.

Vi er stadig av den klare overbevisning at Miljøverndepartementets foreslåtte ulvesone bør utvides til å omfatte ulvefamiliene i Nord-Hedmark og mer til. DN hevder at det ikke anses som realistisk at dette forslaget vil bli utvidet i størrelse. Vi vil med hånden på hjertet insistere på at den muligheten er realistisk og finner det lite hensiktsmessig at DN praktiserer høringsrunder der den ene parts innsigelser allerede i utgangspunktet kjennes døde og maktesløse. DN går til og med så langt at man vil gjennomføre fellingen "uavhengig av regjeringens behandling av forslaget til ulvesone". Etter vår oppfatning kan det umulig være riktig at et administrativt nivå overstyrer landets regjerende myndighet. Vi henstiller DN til å avvente et eventuelt vedtak til regjeringen har behandlet soneforslaget med tanke på at utfallet kan sette en stopper for et slikt vedtak. DN nevner at "ulveforvaltningen bygger på en målsetting om å etablere minst 8–10 familieg-

grupper av ulv i Sør-Skandinavia". I den forbindelse er det FVRs oppfatning at forvaltningsapparatet ikke fører en ulveforvaltning som er i tråd med Stortingets føringer og regjeringens vilje, dvs. at ulveforvaltningen skal baseres på målet om en levedyktig bestand, og dernest at dette målet skal gjelde for bestanden innenfor norsk territorium. Dette er i tråd med norsk viltlov og Norges internasjonale forpliktelser. Vi siterer i den forbindelse dom i Oslo Byrett 20. desember 1999:

"Retten anser ikke viltloven og forvaltningsforskriften eller enkeltbestemmelser i disse for å være i strid med konvensjonen, men to av grunn-
elementene i konvensjonen vil utgjøre en del av grunnlaget for rettens forståelse av viltloven.

Dette gjelder for det første at hver stat, det vil i dette tilfellet si Norge uavhengig av Sverige, har et selvstendig ansvar for å oppfylle konvensjonen. Og for det andre forutsetningen om at eventuelt vedtak om fredningsunntak og derved fellingstil-
latelse "ikke vil være skadelig for vedkommende bestands overlevelse" (art. 9). Dette innebærer at Norge ikke kan henvise til ulvens utbredelse i Sverige som begrunnelse for tiltak i Norge, og at det er ulvebestandens overlevelse i Norge som skal sikres."

Senere lov- og forskriftsendring forandrer ikke disse rettsprinsipper.

En svensk forskergruppe (i sammenheng med utarbeidelse av Rovdjursutredningen) har kommet fram til at en levedyktig bestand av ulv må være på minimum 500 individer på kort sikt. Vi kjenner til at "Large Carnivore Initiative in Europe" også vil forsøke å tallfeste dette begrepet, oss bekjent uten resultat foreløpig. Det er med andre ord rimelig å holde fast ved eksisterende fagvurderinger. Det er ikke oppgitt i DN's brev hvilke betraktninger DN legger til grunn for å desavuere svensk genetisk forskningskompetanse. Vi anmoder forvaltningsmyndigheten om å rette sine målsettinger etter disse i henhold til føre-var-prinsippet som fortsatt er ment å være en bærebjelke i norsk naturforvaltning og ikke prinsippet om færrest mulig individer i en bestand ut fra politiske overveielser.

Vi refererer i den forbindelse til den svenske forskergruppens anbefalinger:

"Populationer som befinner sig under en "livskraftig" nivå (dvs. 500 individer, vår anmerkning) måste ges förutsättning att så snabbt som möjligt öka till denna nivå, vilket är angeläget även med tanke på risken för genetisk utarmning. Man måste vara mycket restriktiv med alla former av jakt. Ur ett genetiskt perspektiv är jakt eller annan medveten decimering i dagens läge oacceptabel för åtminstone varg och järv."

"Vargpopulationen måste i genetiskt hänseende betraktas som ytterst känslig och varje enskilt djur har ett stort bevarandegenetiskt värde, varför jakt eller annan form av decimering är bevarandebiologiskt oacceptabelt idag. Möjligheten till immigration från angränsande populationer är av största vikt."

I viltlovens §12 heter det at for å "sikre bestandens overlevelse skal det i forskrift fastsettes særskilte kriterier for adgangen til felling i nærmere bestemte områder."

I forvaltningsforskriftens 3 nevnes at vedtak om felling skal "bygge på en helhetsvurdering av skadenes betydning i forhold til behovet for vern av rovviltet..."

DN favner ikke behovet for vern av rovviltet når man ønsker å redusere den nåværende skandinaviske bestand på kanskje omkring 100 individer samtidig som de faglige råd er at ulvebestanden

"Vi henstiller DN til å avvente et eventuelt vedtak til regjeringen har behandlet soneforslaget med tanke på at utfallet kan sette en stopper for et slikt vedtak."

må snarest opp til minimum 500 individer for å være levedyktig på kort sikt. DNs vedtak om ulvefelling vil derfor være i strid med forvaltningsforskriften. Og når disse kriteriene i forskriften ikke er oppfylt, vil det også være i strid med viltlovens 12.

DN hevder også at Bernkonvensjonen åpner for felling dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning. Vi kan ikke se at det er tilfelle. Vi forstår Bernkonvensjonen slik at dette er en valgmulighet man har når en bestand er levedyktig, nærmere bestemt innenfor hver enkelt signatarstats territorium. Den norske ulvebestanden er per i dag ikke levedyktig, hverken på kort eller lang sikt.

DN viser videre til relativ høy sauetetthet i ulveområdet i Nord-Hedmark som begrunnelse for vedtaket. Vi kan ikke se at disse områdene har særlig høy tetthet av sau relativt til visse områder innenfor ulvesonen. Etter de opplysninger vi har mottatt fra Rendalen kommune, er det ikke sau på utmarksbeite i beitesesongen innenfor ulvens reviområde. Beslutningene om at det ikke skal være ulv i de tre kommunene Stor-Elvdal, Rendalen og Engerdal er kun politisk begrunnet uten noen som helst forankring i fagbiologiske forhold. Utmarksarealene uten sau og med stor elgtetthet i disse tre kommunene er større enn Østfold fylke – de er med andre ord de mest egnede ulveområdene i landet.

Av de store roviltartene forårsaker for øvrig ulven færrest tap av husdyr i Hedmark.

DN forutsetter at fellingsvedtaket ikke bryter med avtale inngått med svenske myndigheter. DN skriver at denne fellingen vil redusere antall ulv i Sør-Skandinavia betydelig. Det er vår klare oppfatning at svenske myndigheter neppe frivillig har gått med på en avtale som innebærer en vesentlig reduksjon av en ikke levedyktig ulvebestand som betraktes som felles for de to land. FVR har dessuten i brev fra Naturvårdsverket blitt orientert om at fellingsvedtaket ble gjort kjent for dem først etter at beslutningene var tatt.

Mye tyder på at et ulvepar kan ha etablert seg i Ringsaker og et nord for Elverum. Begge disse områdene ligger utenfor ulvesonen. Ringsaker har svært mye sau, og dersom etableringen her er tilfelle, vil DN stå overfor et nytt problem. Vil det være hensiktsmessig å felle ulvefamilien ved Koppang der store midler er benyttet til forebyggende tiltak, slik som gjerder, framfor ulveparet i Ringsaker som temmelig sikkert vil by på langt større problemer? Eller vil DN ta mål av seg til raskt å renske ut all ulv utenfor MDs forslag til sone, og dermed vedta enda flere fellinger i vinter?

DN vil informere lokalt etter hvert som planleggingen av fellingen videreutvikles. Ulven er en del av det norske folks naturarv og et felles eie for hele det norske folk – derfor skal forvaltningen skje på vegne av oss alle og ikke for å tilfredsstillende små særgrupper og lokale miljøer i landet vårt. Forvaltningen av ulv i Norge angår dessuten også Sverige og det øvrige internasjonale samfunn.

I den forbindelse ønsker FVR å delta på formell basis som observatør under jaktens gang.

Yngve Kvebæk
Sekretær

Naturvårdsverket misfornøyd med samarbeidet om ulveforvaltningen

–Om noen form for skyting av skadedyr skal tillates i Skandinavia i vinter, går Naturvårdsverket ut fra at spørsmålet blir diskutert på et nytt møte mellom Naturvårdsverket og Direktoratet for naturforvaltning. Direktoratet har bedt om svar på forhåndsmeldingen senest 1. desember og antydnet at en beslutning kan komme forholdsvis raskt etter denne dato. Naturvårdsverket vil bestemt fraråde Direktoratet fra å fatte en slik beslutning før det skandinaviske forskningsprosjektet for ulv har angitt hvor mange ynglinger som har foregått i år 2000 og hvor mange familiegupper av ulv som fins i de to landene.

Dersom direktoratet ikke retter seg etter dette, vil Naturvårdsverket anse at det bryter med innholdet i prinsippdokumentet som ligger til grunn for samarbeidet om ulveforvaltningen mellom de to landene.

Etter det Naturvårdsverket forstår, vil det ikke være mulig å få tilstrekkelig sikre opplysninger om antall familiegupper m.m. før det er kommet et sammenhengende sporsnø innenfor de fleste ulverevirene.

Slik konkluderer det svenske Naturvårdsverket sin høringsuttalelse til DNs forhåndsvarsel om skyting av de to ulvefamiliegruppene i Koppang og Etnedalsområdet. Uttalelsen er undertegnet av Naturvårdsverkets rovviltansvarlige, Anders Bjärvall.

I høringsuttalelsen vises det til prinsippdokumentet om forvaltning av den skandinaviske ulvestammen som ble undertegnet i 1998. Her går det fram at Sverige og Norge som forvaltere av en felles ulvestamme må samrådes om viktige beslutninger. Verket anser høringsuttalelsen som et ledd i et slikt samråd.

En arbeidsgruppe med genetikere og populasjonsøkologer engasjert av rovdysrutredningen, hevder at bevaring av ulvebestanden på kort sikt krever minst 500 individer, og at med dagens bestand ikke kan aksepteres noen form for jakt på ulv. Utrederen gikk ikke så langt, og mente at minimumsnivå for den norsk-svenske ulvestammen bør settes til 200 individer. Han anså også at felling av skadedyr i begrenset omfang kan tillates også før dette målet er nådd, først og fremst i reindriftsområdene.

Verket er på linje med rovdysrutredningen. I tiltaksprogrammet som ble besluttet i juni 2000 heter det at innen nivået på 200 ulver er nådd, bør skadejakt bare tillates i begrenset omfang. Jakt kan tillates i reindriftsområdet, individer som opptrer nær bebyggelse eller angriper hunder, samt i områder der det har blitt store konsentrasjoner av ulv.

I prinsippdokumentet slås det fast at tillatelse til skadejakt på enkeltulver som utretter og gjentatt skade kunne gis allerede ved det antall ulver som da fantes. Videre kunne tillatelser gis i situasjoner med mindre alvorlig skade innenfor reindriftsområder og i områder med høy sauetetthet utenfor de områder der familiegupper av ulv har etablert seg. I følge prinsippdokumentet skal det vises stor forsiktighet med å gjøre inngrep i familiegupper og etablerte par innenfor disse områdene.

I stortingsmelding 35 slås det fast at det er et mål å få reproduserende ulv i Norge, at første omgang minst 8–10 familiegupper bør få etablere seg i Sør-Skandinavia og at arten før dette mål er nådd må gis en meget sterk beskyttelse. Det betones at inntil videre må hvert enkelt ulvindivid være sterkt beskyttet og at tillatelse til å felle ulv som har utrettet skade bare må gis i meget spesielle situasjoner. I prinsippdokumentet angis det også at noen av disse 8–10 familiegupper hører hjemme i Norge.

I prinsippdokumentet angis det også for Norges del at det på sikt skal kunne bli aktuelt med en forvaltningsstrategi som innebærer opprettelse av ett eller flere kjerneområder for ulv. Videre betones at lokaliseringen av slike kjerneområder ikke kan gjøres før det fins etablerte familiegupper på norsk side av grensen. Da forslaget til kjerneområde ble presentert våren 2000, uten noe forutgående samråd, var grensen slik at to av de tre etablerte ulverevirene på norsk side lå utenfor.

Når det gjelder de skandinaviske ulvene, har Sverige og Norge et felles ansvar for stammens framtid. Dette ansvaret er slått fast i prinsippdokumentet. I forhåndsmeldingen slår direktoratet fast at om den planlagte desimering av stammen skal finne sted, så er det ikke rom for å ta bort ytterligere ulver i familiegupper innenfor en tenkt forvaltningsone for arten – i hvert fall på kort sikt. En beslutning i samsvar med forhåndsmeldingen skulle altså innebære at Norge ensidig legger beslag på det begrensede manøvreringsrom som fins. Det vil etter verkets oppfatning være i strid med det som er skrevet i prinsippovernskomsten, heter det i uttalelsen fra det svenske Naturvårdsverket.

- Ville skammet meg over å være norsk, sier amerikansk brevskriver

Dagsavisen 14.12.00 Av HÅKON BORUD
Miljøvernminister Siri Bjerke bombarderes med e-post fra rasende ulvevenner over hele verden. Daglig mottar hun opptil 60–70 protestbrev.

– Kjære, frøken Bjerke. Om det er sant at du planlegger å eliminere to av bare tre ulveflokker som finnes i Norge, ville jeg skammet meg over å være norsk, begynner Marsha L. Penner fra San Diego i USA sin følelsesladde e-post til miljøvernministeren. Hun er en av over 1.000 privatpersoner over hele verden som har sendt elektronisk post til norske miljømyndigheter for å protestere mot planene om å skyte 20 ulver i Østerdalen.

NY PROTESTBØLGE

– E-post er blitt den nye måten å protestere på. Det blir stadig mer vanlig, og i ulvesaken har vi tidvis fått 60–70 e-post om dagen. Statsråden har personlig fått omtrent 700 slike brev, og i tillegg er flere hundre sendt til departementets arkiv. Jeg overdriver ikke om jeg sier at vi har fått over 1.000 protester siden varselet om ulvejakta ble kjent, sier rådgiver Brage Rønningen i Miljøverndepartementet.

Rønningen forteller at flere organisasjoner og engasjerte privatpersoner har standardiserte protestbrev liggende på sine nettsider.

– Dermed kan man sende sin ytring til statsråden bare ved å peke og klikke med datamusa. Det koster verken kalorier eller penger, sier han. Men det koster tid og penger for departementet. Med unntak av usignerte, standardiserte protestbrev, blir alle brev lest og arkivert.

– Alle ytringer tas vare på, forsikrer Rønningen.

ASIATISK SJOKK

Grubeins venner håper de kan tvinge Norge til å snu i ulvedebatten. David D. Adams fra Palmdale i USA er slett ikke imponert over Bjerkes planlagte ulveslakt.

– Dreper virkelig disse rovdirene så mange kuer, sauer, kyllinger og gjess at det har en negativ effekt på den norske økonomien, spør mannen fra California.

Han får asiatic støtte:

– Ulvene i Norge har like stor rett til å leve som mennesker. Det er meningen at vi skal beskytte dem, ikke drepe dem, skriver Vicky Ho Lynn fra organisasjonen Asians for Humans, animals and nature.

Hun etterlyser et steriliseringsprogram for å få kontroll på ulvestammene.

Det blir neppe aktuelt. Les bare svaret Siri Bjerke gir til Dagsavisen:

– Vi har ansvaret for å ha en levedyktig ulvestamme i Norge, men vi må lytte på råd og innspill fra våre fagmyndigheter når det gjelder hvordan bestanden skal holdes på et riktig nivå.

VENTER PÅ SNØ

Fagmyndigheten er først og fremst Direktoratet for Naturforvaltning (DN), og det lar seg ikke rocke av internasjonale protester.

For DN venter på snø. Spørsmål.

– Vi må få verifisert hvor mange familiegrupper vi har, sier seksjonsleder Terje Bøe. Norge har en avtale med Sverige om at det skal være 8–10 ulveflokker i Skandinavia. Det tallet er trolig nådd, og dermed starter jakta.

– Vi regner med stort press fra internasjonal presse, sier medierådgiver Svein Nick Norberg i DN.

Private svenske ulvepeilere med våpen

Dala-Demokraten 25.11.: Privatpersoner har i lengre tid peilet inn ulvene i Grangårderevret. Det som også bekymrer forskerne, er at de har mistet radiokontakten med en av ulvene som er utstyrt med radiosender. Personene som ble oppdaget med peileutstyr var også utstyrt med våpen.

Olof Liberg, forskningsleder for det skandinaviske ulveprosjektet ved Grimsö Forskningsstasjon, kan ikke utelukke at feil på senderen er årsaken til at det ikke ble oppnådd kontakt, men forskerne har i lengre tid hatt mistanke om at privatpersoner og jegere har kjøpt eget peileutstyr for å kunne peile ulvene i traktene Nås-Grangärde och Børlänge.

De personer som forskerne møtte, påsto at de hadde anskaffet peileutstyr for å holde kontroll med ulvene for å unngå å jage med sine hunder i nærheten. De hadde klart å skanne inn senderens frekvenser.

De svenske forskerne har nå inntil videre stanset "vågtelefonen" som har vært åpen for publikum. Her har jegere hatt mulighet til å få en omtrentlig informasjon om hvor ulvene befinner seg. Forskerne anser risikoen med en slik tjeneste for stor.

Det har i lengre tid gått rykter og spekulasjoner om at flere av ulvene i Grangårderevret har blitt skutt av jegere med privat peileutstyr. Den brutte radiokontakten med ulvene ble sett i sammenheng med dette.

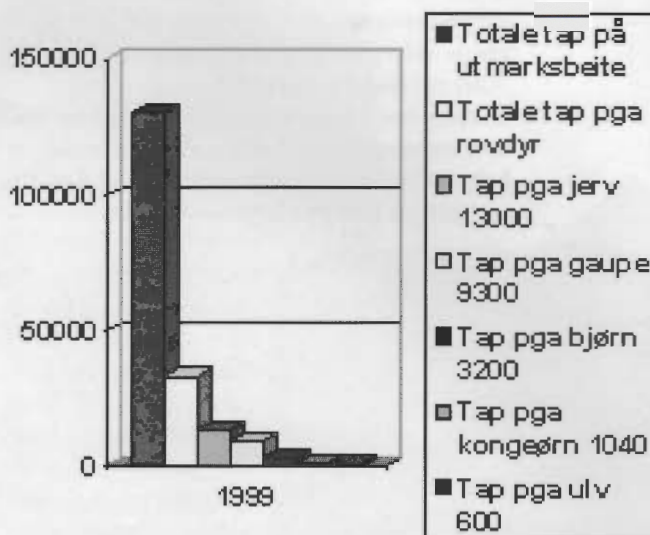
Det er senere konstatert at det er minst tre ulver i Grangårderevret. Det kunne bekreftes da et 60-talls jegere og andra naturinteresserte stilte opp for å søke etter den senderutstyrte ulven som man noen uker tidligere hadde mistet kontakten med.

130.000 sauer tapt på beite - 33.000 erstattet som rovdyrdrept

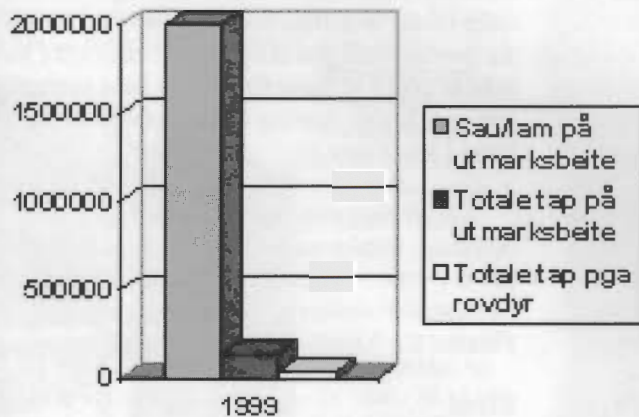
MILJØVERNDEPARTEMENTET,

Redaksjonelle nyheter 16.8.2000: Samla tap av sau og lam i Norge i fjor var ca 130.000 dyr. Omlag 25 prosent av tapene er berørt av rovdyr, et tall som har vært relativt stabilt de siste årene. Av disse ble det utbetalt rovdyrerstatning for ca 600 dyr på grunn av ulv. Det slippes årlig ca 2 millioner sau og lam på utmarksbeite i Norge. I 1999 ble det søkt om rovdyrerstatning for ca 50.000 sau og lam. 33.000 sau og lam ble erstattet som drept av rovdyr. De samlede tap uansett årsak for hele landet er ca 130.000 sau og lam. Hovedtyngden av tapene skyldes sjukdom, skårfeste, alveld og annet. 75% av saueholdet i Norge er ikke berørt av rovdyr.

Totale tap og tap grunnet ulike rovdyr

Sau/lam på beite i forhold til totale tap og rovdyrtap

Rovvilttapene har de seneste årene vært relativt stabile når det gjelder gaupe, bjørn og ulv. Tap grunnet jerv er doblet fra 1996 til 1999. I 1999 ble 13.000 sau/lam erstattet pga jerv, 9.300 pga gaupe, 3.200 pga bjørn og ca 600 pga ulv. I tillegg tok kongeørn vel 1.000 lam.

Det er nylig fattet vedtak om endring av viltloven med forvaltningsforskrift som åpner for en mer dynamisk fellingspolitikk som et virkemiddel for å forvalte de ulike rovviltartene. For ulv er det lagt fram et forslag til forvaltningsområde for familiegrupper i tråd med endringene i viltloven. Forslaget, som nå er på bred høring, innebærer at par og familiegrupper av ulv ikke skal få etablere seg i sauetette områder. Innenfor det foreslåtte området der ulv kan etablere familie-

grupper legges det opp til en minimumsforvaltning basert på et lavest mulig antall familiegrupper. Fylkesmennene skal i kommende år utarbeide mer detaljerte forvaltningsplaner for alle de store rovdyrene i sin region.

Det er i sommer lagt vekt på å få fram prosjekter som mer aktivt hindrer kontakt mellom rovdyr og sau. I samarbeid med LD er det bl.a. bevilget penger til et fellesprosjekt med gjeting og bruk av vokterhund som innebærer en omstilling av driftsmå-

ten i saueholdet i tråd med de utfordringene rovdyrene medfører. Innenfor ulverevirene er det lagt opp til at saueholdet gjerdes inn eller flyttes til andre beiter slik at kontaktflaten mot rovdyrene reduseres betydelig. De to siste årene har tapene i disse områdene vært svært små, jf også figuren over.

Det opprettes nå et statlig jegerkorps i regi av Statens Naturoppsyn (SNO) som i nært samarbeid med lokal innsats skal sikre en effektiv og målrettet regulering av rovviltbestandene samt et mer effektivt uttak av dyr som gjør skade. Jegerkorpset vil bestå av tre stillinger (Nord-Norge, Midt-Norge og Sør-Norge), og vil være klart fra nyttår.

Trenger vi en ny rovvilt- melding nå?

Av Hans J. Engan,
Tynset

STORTINGSREPRESENTANT Bjørn Hernæs og to andre representanter fra partiet Høyre vil fremme et forslag i Stortinget om at regjeringen skal legge frem en ny rovviltmelding. Forslaget skyldes angivelig at det har skjedd "en dramatisk økning i rovdyrbestandene", dvs. av bjørn, ulv, jerv og gaupe siden Stortingsmelding nr. 35 1996-97 "Om rovviltforvaltningen" ble fremmet. Hernæs har i følge avisene det beste håp om å få tilslutning til sitt forslag. Og han ønsker at behandlingen av en slik melding skal føre til en hardere beskatning av rovdyrene.

Bjørnespor -
foto: Morten Bilet

Innledningsvis vil jeg si at en slik økning av rovviltbestandene i løpet av 4 år (!) naturligvis ikke har kunnet finne sted. Men som ved så mange tidligere anledninger ønsker Bjørn Hernæs å få ryddet ut de store rovdyrartene fra norsk natur, eller å få desimert bestandene av disse så sterkt som mulig. Han håper – nå som tidligere – å kunne benytte seg av at stortingsrepresentantene stort sett består av mennesker med begrenset kjennskap til natur og dyreliv, slik at han kan misbruke stortingsbehandlingen i egen interesse.

Derfor er det viktig å gå nærmere inn på de påstandene som Bjørn Hernæs kommer med. Og det kan man kanskje best gjøre ved å behandle hver av disse artene for seg.

Bjørnen

Bjørnen har overlevd i Skandinavia takket være vårt granneland. I Norge kom fredningen for sent, og det ble til slutt bare noen få streifdyr igjen. I Sverige kom totalfredningen tidlig nok til å redde restene av bestanden. Mange års fredning, og deretter en meget begrenset jakt, førte til at bjørnebestanden i Sverige langsomt har kommet opp mot ca. 1000 dyr. De siste årene har imidlertid jaktkvotene igjen blitt økt noe, og i dag er det enkelte tegn som kan tyde på at avskyt-

ningen er i sterkeste laget, slik at bestanden er i ferd med å stagnere eller å gå noe tilbake. Blant annet kan andelen av radiomerkede dyr i forhold til umerkede blant de skutte bjørnene i Sverige de siste 3 årene tyde på at totalbestanden kan ha blitt beregnet for høyt, med mindre jegerne ikke har brukt peileutstyr ulovlig for å oppspore bjørn. En beregning av totalbestanden på denne måten er riktignok en grov og enkel metode, men den er blitt brukt når det gjelder en rekke andre arter. Blant annet var slike beregninger en av indikasjonene på at isbjørnen på Svalbard holdt på å bli sterkt overbeskattet i 1960-årene, og fredning kunne derfor bli satt inn i tide.

I Norge er imidlertid bestanden av bjørn fortsatt minimal, kanskje så lavt som 30-40 dyr for landet som helhet. Det er fortsatt ikke påvist yngling i Sør-Norge i nyere tid, og enkelte ting tyder på at det i denne landsdelen har vært færre bjørner de siste par årene enn da den forrige rovviltmeldingen ble behandlet. Blant annet har det vært færre rapporter om spor på vårsnøen enn det var for noen år siden. Dette er for øvrig ikke så merkelig, etter som norske viltmyndigheter hele tiden tillater avskyting av bjørn som vandrer inn fra Sverige fordi den skader sau. Under slike forhold er det nå at Bjørn Hernæs og hans medspillere også krever fjerning av kjerneområdet for bjørn i Sør-Norge (!).

I Midt-Norge og Nord-Norge er også bestanden fortsatt meget liten, men det er blitt påvist 1 – en – yngling i Nord-Trøndelag, og det forekommer sannsynligvis årlige ynglinger i Finnmark.

Ulven

Ulven er den eneste arten hvor man kan hevde at det har skjedd en viss økning i bestanden siden den forrige rovviltmeldingen, men også her er økningen beskjeden. Denne vinteren vil vi antagelig ha mellom 7 og 12 familiegrupper av ulv i Sør-Skandinavia, ved siden av en del ikke-reproducerende dyr. Kanskje vil vi ha en totalbestand på inntil 80-90 dyr, hvorav omtrent en tredel i Norge, en tredel i grenseområdene og en tredel i Sverige. Dette betyr en bestand som fortsatt ligger langt under det som man etter biologiske beregningsmodeller kan betegne som en bestand med utsikt til såkalt "langtids overlevelse", dvs. minst 100 dyregenerasjoner. Ja, den er knapt nok sikret "korttids overlevelse", dvs. minst 10 dyregenerasjoner.

Sannsynligvis har vi siden forrige rovviltmelding hatt en dobling av bestanden av ulv, men

som vi ser fra et ganske så beskjedent utgangspunkt (!). Samtidig har vi også fått erfaring for at de såkalte familiegruppene har vært lite holdbare, med en varighet på stort sett 1-5 år. Dyrene har også generelt hatt ganske stor dødelighet pga. lovlig og ulovlig jakt, sykdom, trafikkulykker osv. I Midt-Norge og Nord-Norge har det dessuten nesten ikke forekommet ulv i disse årene, heller ikke i Midt- og Nord-Sverige.

Jerven

Jerven har heller ikke hatt noen "dramatisk økning" siden forrige rovviltmelding. Jerven er en territorial art, hvor hvert enkelt dyr krever et meget stort leveområde der det i liten grad tåles andre dyr av samme art. I det såkalte "kjerneområdet" for jerv i Sør-Norge har bestanden pga. dette vært ganske konstant disse årene, mens vi har fått en liten spredning av utvandrende dyr sørover mot Jotunheimen og Sogn, og antagelig også mot Trollheimen med tilgrensende fjellstrøk. Til sammen har denne økningen neppe vært på mer enn 10-15 dyr, i en bestand som fortsatt er så liten og isolert at det kan være usikkert om den vil overleve på sikt. I kjølvannet av den forrige rovviltmeldingen har vi dessuten fått de såkalte "jervenemndene" for fastsetting av fellingkvoter både i sør og nord, nemnder som nesten utelukkende har bestått av sauebønder (!), med de følgene det har fått for kvotenes størrelse.

I tillegg har myndighetene fjernet kjerneområdet for jerv i Nord-Norge, og de har også på ganske så tynt grunnlag gitt signaler om at kjerneområdet i Sør-Norge kan komme til å bli fjernet. Vi ser allerede store fellingstall i Nord-Norge, og jeg er ikke i tvil om at utsiktene for jerven ser dystre ut i hele landet på sikt hvis det ikke kommer en bedring i forvaltningen. Og jeg er ikke den eneste som mener dette. Blant annet er svenskene bekymret for sin jervebestand i grensetraktene i nord pga. den norske avskytningen. De mener at bestanden på nordkalotten er sterkt redusert og kanskje halvert de siste årene fordi bestanden hele tiden blir tynnet ut på norsk side. Og når vi f. eks. hører om mye jerv og store jerveskader på rein i Finnmark, så tror jeg at man også skal ta det med en ganske så stor klype salt, sett på bakgrunn av at store deler av reinbestanden der oppe lider pga. mangelen på vinterbeiter. Bl.a. har vi sett at rein har sultet i hjel i hopetall de siste vårvintrene pga. dette. Og vi vet at når morddyrene sulter, så dør kalvene om våren. Men man venter kanskje å få bedre betalt når man skylder på jerven?

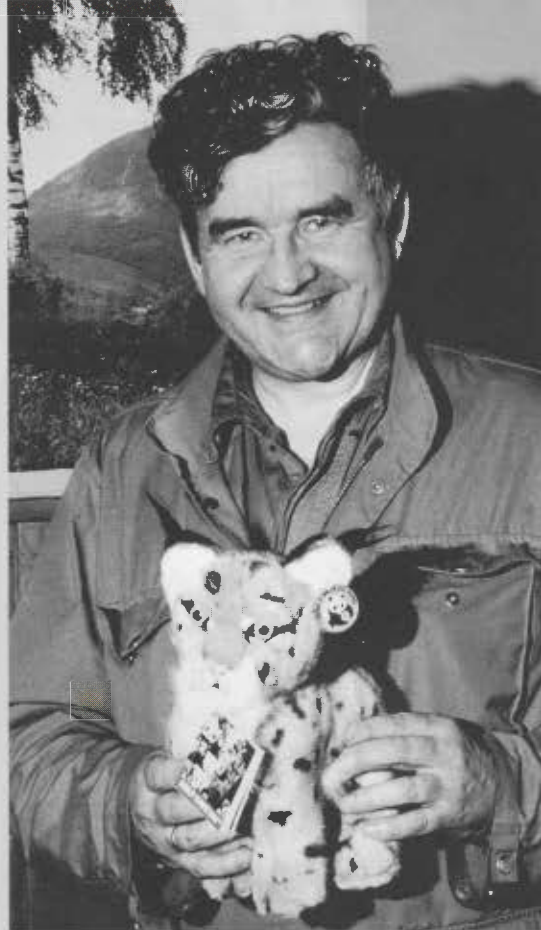
Gaupa

Gaupa er også inne i en skjebnetid i landet vårt. Sannsynligvis var det svenskene som også reddet denne arten i Skandinavia. I årene fra 1880 til 1910 førte hard jakt og store fellingstall til at bestanden av gaupe i Norge falt dramatisk, og

omkring 1930 var gaupa så godt som utryddet i vårt land. Men krigsåret uten jakt, etterkrigsåret med lave avskytnings-tall, kombinert med innvandring av dyr fra Sverige, gjorde at bestanden etter hvert kom seg på fote igjen ut over 1950- og 1960-årene. I en periode var det også totalfredning av gaupe. Men de siste årene har et uansvarlig "frislepp" i forvaltningen, kombinert med mer effektive jaktmetoder, ført til at vi på nytt har fått avskytningsstall som ligger like høyt som tallene på slutten av 1800-tallet (!), da gaupa så vidt unngikk å forsvinne fra vårt land. Siden den forrige rovviltmeldingen er bestanden av gaupe blitt betydelig redusert i klassiske gaupeområder som f. eks. i de nordlige delene av Hedmark og i Nord-Trøndelag. Og jeg er ikke i tvil om at resten av Hedmark, Telemark, Oppland, Nordland og andre fylker vil følge etter hvis denne utviklingen ikke blir bremsert opp eller stoppet.

Konklusjon

Derfor vil jeg påstå at Bjørn Hernæs og hans medspillere taler mot bedre vitende eller av uvitenhet når de nå retter et nytt anslag mot disse artene i norsk fauna. Og begge deler er i så fall like ille! Og jeg håper at forsøket blir stoppet av de myndigheter som kan ha mulighet til å gjøre det. Hvis ikke så vil alle de store rovviltartene meget snart og på nytt kunne bli "direkte truede arter" i vårt land. Jeg synes ikke det er nødvendig å påføre norsk natur og dyreliv skader som fremtiden vil måtte slite tungt for å rette opp. Det er ikke nødvendig ytterligere å påføre landet vårt et dårlig miljømessig rykte. Det begynner å bli dårlig nok som det er. Vi trenger ingen ny rovviltmelding nå!

(Foto: Roar Solheim)

HANS J. ENGAN er født i 1937, bosatt på Tynset
Avdelingsoverlege/ spesialist i medisinsk radiologi fra 1973
Formann i Sør-Trøndelag Naturvern 1969-71
Medlem av landsstyret i Norges Naturvernforbund 1969-81
Formann i Norges Naturvernforbund 1978-81
Medlem av Polarrådet 1977-81
Medlem av styret i "Rovviltprosjektet" i nåværende Direktoratet for naturforvaltning 1979-85
Hovedinteresser: Naturrelaterte emner, spesielt energispørsmål, områdevern og dyreliv - særlig store rovdyr
Skrev sin første artikkel om rovdyr (gaupe) i 1959. Siden 5-50 artikler, kronikker og debattinnlegg pr. år fra overnevnte emneområder, mest om energispørsmål og dyreliv.

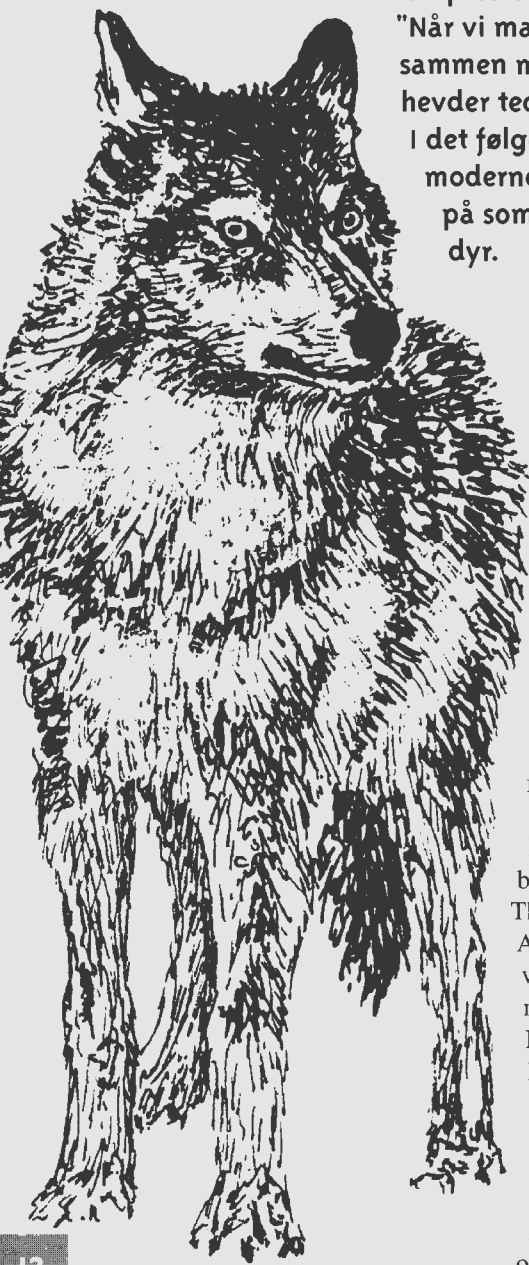
MENNESKE- NATUR - ROVDYR

Av Lars
Johan Berge

Etter en tid med økt forståelse for de store rovdyrenes plass i norsk natur, har vi de siste årene på mange måter opplevd et tilbakefall til tidligere tiders "gevær-politikk". Det spilles på rovdyrredsel, en redsel som bygger på frykten for det ukjente. Det siste er et varsel fra myndighetene om nedskyting av et 20-talls ulver i Østerdalen, en vesentlig del av den totale sør-skandinaviske ulvebestanden. Til tross for økt viten viser nyere vestlige undersøkelser at bønder og jegere, sammen med prester, er de gruppene som verdsetter dyr lavest.

"Når vi mangler en etikk som kan regulere vårt forhold til naturen, henger det sammen med at vi har plassert mennesket over og utenfor naturen, og ikke i den", hevder teologiprofessor Svein Aage Christoffersen med rette.

I det følgende skal vi kort gjøre rede for den historiske bakgrunnen for vår moderne tenkning om natur og dyr. Dernest skal vi løfte frem noen måter å tenke på som kan virke både korrigerende og frigjørende i vår omgang med natur og dyr.

Naturforståelsen i den kristne middelalderen

Det finnes ikke ett natursyn i den kristne tradisjonen. Men i det dominerende natursynet ble naturen oppfattet som en besjelet gjenspeiling av Skaperens skjønnhet, mektighet og godhet. Det å studere naturen ble et studium av Guds egen visdom. Menneskets oppgave var å erkjenne og fortolke det guddommelige i naturen.

Denne interpretasjonismen finnes bl.a. hos Bernhard av Clairvaux, Thomas Aquinas og i Frans av Assisis naturfromhet. Hele skaperverket er hos Frans menneskets medskapning, "bror" og "søster". Denne oppfatningen var i flere hundre år, særlig fra det 4. til det 12. århundre, dypt rotfestet i den kristne tradisjonen. Fred med dyrene, særlig de ville dyrene, var tegn på Kristi fred og Guds nærvær i verden. Både i de østlige og vestlige kirkene finnes det fortellinger om hellige kvinner og menn

som bosatte seg i villmarka og som levde i fred med de ville dyrene, f.eks. ulvene. Særlig kjent er de egyptiske og keltiske fortellingene som er nært forbundet både historisk og åndelig. Med det 16. århundre ebbet denne tradisjonen ut. Denne endringen falt sammen med renessansens nye natur- og vitenskapsfilosofi, den økende sekulariseringen av naturen og den antroposentrismen som fulgte i kjølvannet av disse kulturelle endringene.

Renessansens mekanistiske natursyn og herredømmeideologi

Det som hadde vært en kulturell understrøm i middelalderen, verdensforakten med røtter i platonismen og senantikken filosofi, blomstret opp med renessansen. Interpretasjonismen ble avløst av et sterkere skille mellom Gud, menneske og natur. Det ble ikke middelalderens konservative ærefryktstenkning, men den radikale tolkningen, naturerobringens perspektivet og herredømmetenkningen som kom til å prege vestens holdninger til natur og dyr, og som fikk stå nesten uimotsagt fram til begynnelsen av 1960-tallet.

Denne radikale tolkningen forbindes med Francis Bacon (1561–1626) og René Descartes (1596–1650). Særlig Descartes' filosofiske og vitenskapelige program bygget på en mekanistisk

naturoppfatning. Naturen ble sett på som et verdinøytralt råstoff som kunne bearbeides, omformes, kjøpes og selges. Denne endringen måtte påvirke synet på naturen som Guds skaperverk.

Den nye vitenskapen, som tok sikte på å vinne herredømme over naturen, fikk sitt gjenombrudd i renessansetiden, først som ideal og inspirasjon og senere som teknologisk virkelighet i det 19. århundre. Kampen mot naturen ble langt på veg den dominerende lidenskapen i det moderne samfunnet. I neste omgang ble det heller ikke lagt særlig forpliktende begrensninger på den praktiske, tekniske og økonomiske bruken av natur og dyr.

Nytidens teknologi- og fremskrittsoptimisme

Det mekanistiske, matematiserte og kvantifiserbare verdensbildet og natursynet fikk sin filosofiske overbygning i opplysningstiden og resulterte i en utviklingsoptimisme verden knapt har sett maken til. Den filosofiske overbygningen er i særlig grad forbundet med Immanuel Kants (1724–1804) filosofi. Kants natursyn er preget av erobring- og herredømmetenkningen og bidro til å skape en sterk tro på at den teknisk-instrumentelle fornuften kunne kontrollere alle livsområder. Kants etikk var prinsipielt antroposentrisk.

Det moderne Norge og rovdyrene

Ikke i noe vestlig land klarte romantikkens filosofi å rokke grunnleggende ved teknologi- og vitenskapsoptimismen fra renessansen. Relativt uanfektet av romantikkens periode går det en direkte linje fra fremveksten av den mekanistiske naturoppfatningen på 1600-tallet til vår tids arbeid for å forandre naturen; alt fra kraftutbygging til endring av planters og dyrs og til slutt menneskers arvestoffer. Gjennom det 19. århundre ble den økonomiske og politiske liberalismen og den nye vitenskapen drivkraften i vitenskapeliggjøringen av samfunnet, næringslivet og forvaltningen. Fra 1840-årene fremmet den politiske eliten denne utviklingen, bl.a. gjennom Departementet for det Indre som ble opprettet i 1845 med Frederik Stang som sjef. Norge skulle moderniseres. Ikke minst måtte jordbruket utvikles, moderniseres og vitenskapsliggjøres. Nye produksjons- og driftsformer skulle øke produktiviteten innen landbruket. I perioden fra 1840 til 1945 var den teknologiske utviklingen et middel til å frigjøre mennesket fra naturens strenge styring av livsløp og levekår. Motforestillingene var få.

Ideologien bak det moderne Norge førte med seg en utryddelseskrig mot de dyrene som kunne skade husdyrholdet og det "matnyttige" viltet. "Skadedyr", dvs. rovdyr, måtte utryddes. Zoologiprofessoren Halvor Rasch var ideologen bak rovviltkrigen. Naturen skulle i det moderne Norge forvaltes på vitenskapelige premisser og som et bidrag til nasjonens økonomiske vekst og velstand. "Matviltets" og husdyrenes fiender måtte bekjempes og utryddes. Rovdyrene tilhørte

den usiviliserte fortiden som en unødvendig overlevning. Etter at mennesket var blitt i stand til å drive en rasjonell og vitenskapelig forvaltning av naturens ressurser, hadde rovdyrene utspilt sin rolle i naturen. De hadde ikke lenger noe oppgave, men gjorde livet utrygt både for husdyr og mennesker. Slik argumenterte Rasch i 1840-årene, og ved århundreskiftet var dette fremdeles det rådende synet. "Lov angaaende Udryddelse af Rovdyr og Fredningen af andet Vildt", først vedtatt i 1845 og deretter 22. juni 1863, var tvers gjennom preget av Raschs ideer.

Mens det i Norge fantes 2000 til 3500 bjørner i 1850, var det allerede i 1922 klart at bjørnen holdt på å bli utryddet i Norge. Innen saueholdet hadde den gamle driftsformen med sammensatte besetninger, seterdrift og gjeting blitt avløst av færre og større besetninger. Den gamle skikken med å gjete om dagen og samle sauen i natteleier for å holde rovdyrene borte, ble avløst av en driftsform der sauen fikk gå fritt over større områder der de store rovdyr var utryddet. På linje med andre kulturناسjoner var nordmenn nå blitt herrer over naturen.

Brytning mellom gamle og nye tenkemåter

Ute i Europa kom reaksjonen i 1864 da G.P. Marsh i boken *Man and Nature* beskrev denne naturbruken som ødeleggende og uvitende tilside-setting av naturlovene. Både i Tyskland og USA fikk det moderne miljøvernet sitt gjennombrudd i slutten av forrige århundre. I Norge kom reaksjonen ikke før i 1912 da resultatet av den store rovviltkrigen ble et overraskende og totalt sammenbrudd i rypebestanden som følge av sykdom. Konservator dr. Hjalmar Broch fra Trondheim hevdet at rovdyrene var en viktig del av naturens

LARS JOHAN BERGE er førsteamanuensis i KRL (Kristendom med livsytensorientering) ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Som sokneprest i Lierne i Nord-Trøndelag, et av kjerneområdene for bjørn i Norge, i perioden fra 1983-1999, engasjerte han seg sterkt i rovdyrdebatten, og talte bl.a. rovdyras sak fra prekestolen i kirken. For denne innsatsen ble han i år tildelt Foreningen Våre Rovdyrs rovdyrpris. Denne artikkelen bygger på omfattende litteraturstudier og et arbeidsnotat utgitt av Høgskolen i Nord-Trøndelag under tittelen "Skaperverk - kristentro - naturforvaltning, Refleksjoner over sentrale naturetiske verdispørsmål". Berge håper å få anledning til å arbeide videre med dette stoffet, og tar sikte på å presentere det i bokform. Denne artikkelen er en kortere versjon av en artikkel som blir publisert i Halvårstidsskrift for praktisk teologi, utgitt av redaksjonen for kirkebladet Luthersk kirketidende.

Foto: Erling Mømb

helhet og viktig for balansen i naturen. Det var ikke i tråd med naturen å tale om "skadelige" og "nyttige" arter. Alle arter er nyttige. Lignende tanker ble fremført i 1923 av dr. August Brinkmann fra Bergen Museum.

Det ble fra nå av arbeidet mer målbevisst for å skaffe det ville dyrelivet et bedre vern. I jaktloven av 1932 ble ikke rovdyrene lenger definert som "skadedyr", men som viktige og nødvendige ledd i naturens utvikling. Debatten i Stortinget vitnet om en økende forståelse for at menneskesamfunnet burde verne om de ville dyrene, særlig truede arter som f.eks. bjørn. Mens alt vilt tidligere var jaktbart og noen arter fredet, ble "speilvendingsprinsippet" innført i viltloven av 11. mai 1981. Alt vilt var nå i utgangspunktet fredet, men det ble tillatt å drive jakt på noen av dem. Vern av artsmangfoldet ble båret oppe av en oppfatning om at alle arter har en egenverdi som mennesket må respektere fordi biologisk mangfold er selve nøkkelen til livets fortsatte eksistens.

Norge har siden sluttet seg til en rekke internasjonale konvensjoner om natur- og atsværn, f.eks. Konvensjon om verdens kultur og naturarv, Konvensjon om vern av våtmarksområder, Konvensjon om biologisk mangfold og Konvensjon om vern av ville europeiske planter og dyr og

deres naturlige leveområder (Bern-konvensjonen). Som følge bl.a. av Bern-konvensjonen ble det først i 1990-årene opprettet "kjerneområder" for de store rovdyrene. I en økologisk sammenheng må vern av dyr ikke bare omfatte det enkelte dyret og/eller arten, men også dyrets/artens habitat. Problemet er at disse konvensjonene har karakter av å være uttrykk for generelle forpliktelser og politiske anbefalinger. Det er opp til landene selv å følge opp forpliktelsene. Slike konvensjoner kan etter juristers mening ikke i seg selv gis rettsforpliktelse i Norge, men kan få betydning som tolkningsfaktor og rettslig instruks for forvaltningens myndighetsutøvelse.

Samtidig sitter mye av arven fra renessansen og ideologien bak rovviltkrigen fra 1900 og utover til 1920-årene igjen ved inngangen til et nytt årtusen og dominerer manges syn på natur og dyr. En analyse av den politiske og kirkelige debatten om natur og rovdyr vil trolig vise at arven fra renessansen og professor Rasch danner mye av den selvsagte forutsetningen.

Ulike bidrag til en ny verdsetting av natur og dyr

Menneskets omgang med og bruk av natur er verdibestemt og beror på kollektive og personlige overbevisninger. Dersom vi i det norske sam-

funnet skal make å endre vår praksis og bruk av natur, dvs dersom vi skal make å leve med og ikke mot naturen, vil det kreves nye verdier og en ny praksis. Vi vil med andre ord trenge nye felles kjerneverdier for å løse disse fundamentale problemene.

Som vitenskap kan ikke økologien gi oss de nye verdiene. Samtidig er det klart at økologien kan gi impulser til nytenkning. Det er Aldo Leopolds utvikling et godt eksempel på. Leopold ble med sin bok fra 1949, *A Sand County Almanac*, en viktig inspirasjonskilde for 1960-tallets økologiske bevegelse. Som førstmann, utdannet i 1909, startet han sin karriere som innbitt rovdyrbe-kjemper i New Mexico og Arizona. Målet var å bedre levevilkårene for "matviltet" som en nytte-ressurs. Etter at en hurtig voksende hjortebe-stand, som ikke ble holdt i balanse av en naturlig predatorbestand, kollapset som følge av sult og sykdom, forandret Leopold fullstendig mening. Han utviklet i 1940-årene en holistisk naturetikk med vekt på integritet og stabilitet i det biotiske samfunnet. Menneskelig bruk av naturen kunne forsvares som riktig bare dersom bruken bevarte hele livsfellesskapets, dvs. naturs, økosystemers, dyrs og landskapsformers egenverdi, integritet, stabilitet og skjønnhet. Mennesket måtte lære seg å leve med, ikke mot natur, planter og dyr. Spørsmålet om naturen bare har instrumentell verdi eller også egenverdi, er et verdispørsmål.

Dersom naturen skal tillegges egenverdi, trenger vi en metafysisk fundert naturfilosofi med bred tilslutning og aksept. Vi vil trenge et felles verdisyn som innebærer at dyr, planter og økosys-temer blir behandlet som moralsk relevante størrelser. Vi vil trenge en naturetikk som ikke bare vil verne levende enkeltindivider blant ville dyr, husdyr og kjæledyr, men en naturetikk som vil verne arter og økosystemer og som oppvurderer og fastholder dyrenes verdi uten samtidig å relati-visere menneskets verdi.

I det følgende skal jeg løfte frem de bibelske tankene om at mennesker og natur er skapt av Gud som et økologisk fellesskap i gjensidig avhengighet. I den bibelske skapertroen er det to perspektiv som må holdes sammen. Det første er at mennesket er skapt av Gud på linje med alt liv. Mennesket er i egenskap av gudskapt skapning ikke hevet over resten av skaperverket. Det andre er at mennesket er skapt i Guds bilde. Med utgangspunkt i 1 Mos. 1 har menneskets gudbil-ledlighet blitt oppfattet som et herskeroppdrag. Det er dette bibelske herskeroppdraget som tradi-sjonelt er blitt rendyrket, og som uten troen på Gud som skaper og frelser har svekket motfore-stillingene mot menneskets utnyttning av natur, dyr og til slutt andre mennesker. Desto større grunn er det til å ta et oppgjør med denne feiloppfat-ningen som også ligger til grunn for menneskelig artshovmod.

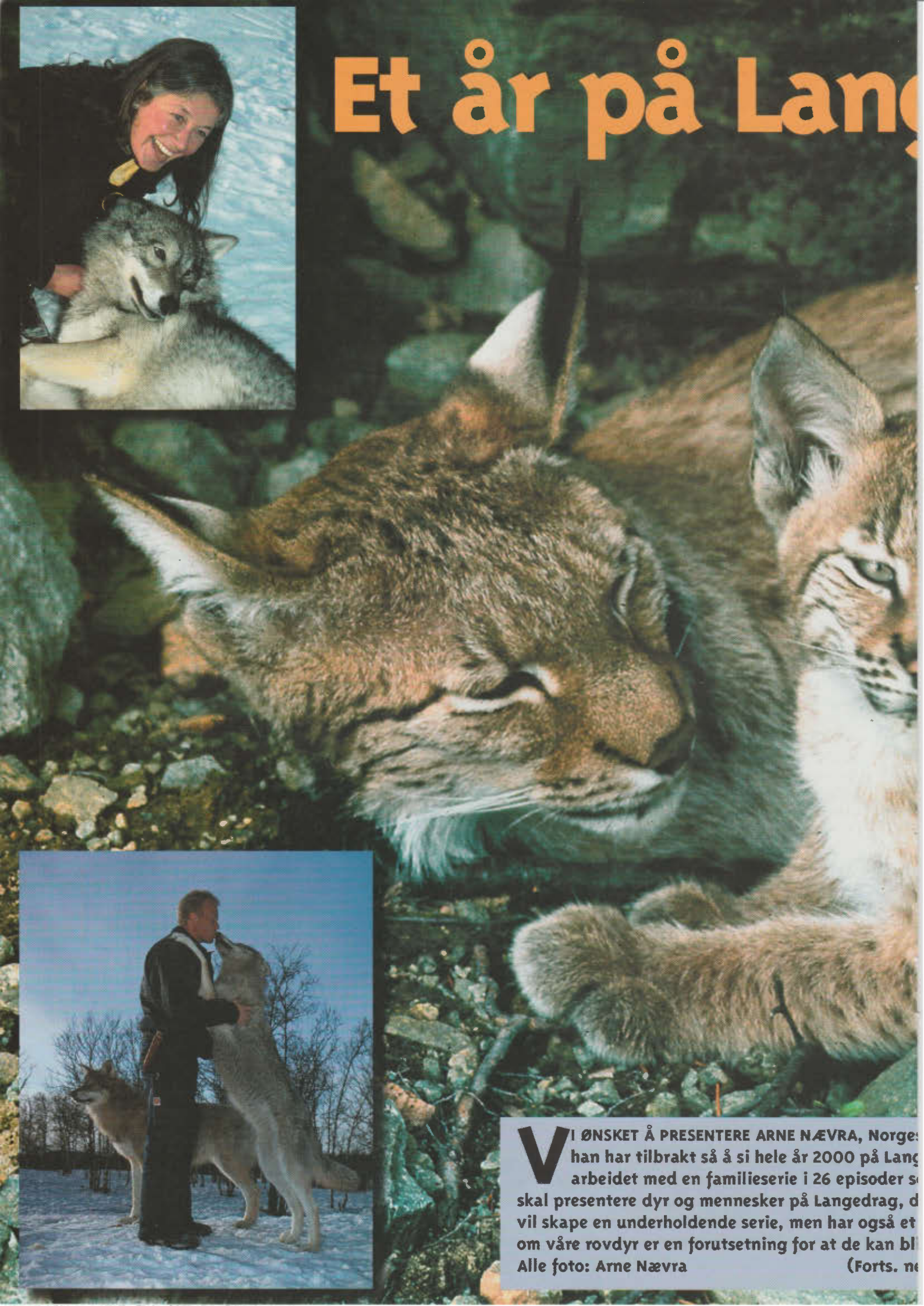
Dersom vi ser på begrepene brukt i 1 Mos. 1, 28 er poenget ikke å uttrykke menneskets her-skerstatus over naturen, slik det ofte er blitt utlagt, men å uttrykke menneskets ære som følge

av gudbilledligheten. I 1 Mos. 2 møter vi tanken om mennesket som forvalter, en tanke som er annerledes utformet enn herskertanken. Forval-tertanken fører ikke i seg selv til menneskelig herredømme eller til en anerkjennelse av natu-rens og dyrenes egenverdi. Men forvaltertanken legger vekten på det ansvaret mennesket som Guds visekonge har overfor Gud. Skapelsesfortel-lingene er kompromissløst teosentriske og plas-serer mennesket som underordnet forvalter over fremmed eiendom, nemlig Guds eiendom. Men-nesket pålegges å respektere og verne om skaper-verkets gudskapte helhet. Skaperverket, med dyrene og hele sitt innhold, er til for Gud, ikke primært for mennesket. Skaper-verket er et vitnesbyrd om Ska-perens storhet (1 Sam. 2,8), makt (Job 9,5–10), godhet (Job. 36,27. Sal. 19,2–5. Sal. 104) og visdom (Prov. 3,19f. 8,22–31), og kan ikke gjøres til verdinøy-tralt råstoff utlagt til menneskets frie bruk. I Sal. 104 og 148 er hele skaperverkets oppgave å prise Gud. Mennesker kan ikke ødelegge naturen uten samtidig å ødelegge skaperverkets lovsang til Gud. En instrumen-tell naturforståelse er fremmed for Det gamle testamentets tan-keverden. Skapelsesfortellin-gene kan ikke med rot i den gammeltestamentlige tanke-verden leses med en moderne teknologisk kultur som referan-seramme og som et forsvar for den moderne industrikulturen. Dyrene er heller ikke først og fremst skapt for mennesket, men for seg selv og med sine egne livsbetingelser. Skaper-verket har verdi i seg selv fordi Gud skapte det, erklærte det for godt, velsignet det og opprettholdt det.

Menneskets artshovmod og den tradisjonelle troen på at mennesket er hevet over naturen, fremstår som umulig når vi ser at flere av de begrepene som brukes i 1 Mosebok for å karakte-risere mennesket og menneskets sjel, også brukes om dyrene. Mennesket står med andre ord ikke bare i forhold til Gud, men er også i slekt med dyrene. Det å tale om naturens og dyrenes egen-verdi er bibelsk sakssvarende og nødvendig fordi denne verdien er forankret i Guds skapervilje. Det menneske vi møter i det bibelske materialet er innfelt i skaperverket. Mennesket er en solida-risk del av naturens helhet. Vekten ligger på livets enhet og alt livs rett til utfoldelse. Mennes-kets holdning til natur og dyr må preges av ydmykhet og ærefrykt for alt som lever. Men-nesket må vise varsomhet i bruken av naturen til eget formål. Vern om livet retter seg ikke bare mot menneskelivet, men mot hele mangfoldet av arter i Guds skaperverk.

"Menneskets holdning til natur og dyr må preges av ydmykhet og ærefrykt for alt som lever. Mennesket må vise varsomhet i bruken av naturen til eget formål. Vern om livet retter seg ikke bare mot menneskelivet, men mot hele mangfoldet av arter i Guds skaperverk."

Et år på Lang

VI ØNSKET Å PRESENTERE ARNE NÆVRA, Norge: han har tilbrakt så å si hele år 2000 på Lang arbeidet med en familieserie i 26 episoder skal presentere dyr og mennesker på Langedrag, d vil skape en underholdende serie, men har også et om våre rovdyr er en forutsetning for at de kan bli Alle foto: Arne Nævra (Forts. ne

gedrag

fremste naturfilmskaper. Det viste seg at gedrag villmarkspark. Her har han m skal starte på NRK 1 på nyåret. Serien er det også er ulv og gauper. Arne Nævra budskap om dyr og natur. Informasjon akseptert i vår tids samfunn, sier han. (ste side)

-Vil skape forståelse for at rovdyr er noe annet enn skadedyr og plageånder

(forts. fra foregående side)

VI HADDE AVTALT Å MØTE landets fremste naturfotograf, Arne Nævra, på Lange- drag, der han arbeider på spreng for å få ferdig sin store, nye familieserie. Da vi kom sent en mandag kveld, hadde Arne nettopp reist en tur til byen. Ville det bli en bomtur for oss? Ved frokosten neste dag fikk vi beskjed: Arne er her. Han kom, i snøstorm, halv fire i natt!

Av Ottar Johansen

I flere uker hadde han ventet på å filme telemarkskua mens den kalvet. Nå ser det ut til at kalvingen nærmer seg: Det kan bli neste natt! Det ser ut til å være en stor kalv, en okse, og fødselen kan bli stri for kua.

Ny melding påfølgende morgen: Kalven, en svær oksekalv, kom til verden kl. 7,30. Arne fikk sine bilder, men ligger nå til sengs i hard influensa! Utmattet etter nattas strabaser stupte han i seng. Han hadde kjent det på seg allerede i går, at kroppen brygget på noe, men kunne ikke gi seg før kalvingen var festet til tapen.

Å være naturfotograf krever maksimal innsats, selv om motivet for en gangs skyld befinner seg på båsen i et fjøs, og ikke langt ute i øde- marka eller til fjells!

Heldigvis hadde Arne tid til en skikkelig prat i hytta som har tjent som produksjonskontor og bolig siden innspillingen begynte på nyåret. Det gjelder TV-serien "Vi på Langedrag", en dokumentarserie for hele familien, i 26 episoder a 24 minutter, som skal sendes i NRK 1 hver torsdag i beste sendetid fra ca. 1. mars. Ukens episode sendes i reprise samme uke på NRK 2 i full widescreen-format (for de som har digital satellitmottaker eller rett kanalanlegg). Arne Nævra er idéskaper, regissør og fotograf, med hjelp av Stein Hage fra NRK Buskerud til redigering og foto.

—Normalt burde det vært 6 personer på en produksjon som dette, vi greier oss med to, som jobber for fire. Scenen med telemarkskua som kalver blir et høydepunkt på 6 minutter av episode 21, kommer det kort fra Nævra.

Når han ikke er opptatt med opptak, skriver han kommentartekster til episode 2, og manuskript til episode 24. Innspillingen var ventet avsluttet i desember. Samtidig som sluttopptakene har pågått, har Stein Hage arbeidet kontinuerlig med redigering av de første episodene på Arne Nævrans hjemmebase på Lierskogen. På Langedrag kunne vi se utdrag av de første 15 episodene, og konstatere at her blir det naturprakt og gripende dyreliv for både små og store. Det satses på internasjonal distribusjon av serien. Parallelt med fjernsynsserien skal det også legges

ut ajourførte nettsider som nå forberedes. I kjølvannet av serien er det også planlagt 4–5 bokprosjekter. Arne tar ikke bare videoopptak, men sikrer seg også stillbilder i topp kvalitet etter som arbeidet skrider fram.

Arne Nævra har arbeidet med naturfilm i 20 år og har levert 60–70 større innslag til naturredaksjonens "Ut i naturen" og selvstendige naturprogrammer. Flere ganger har han arbeidet i treårsperspektiv på spesielle filmer, som da han lagde den mye omtalte filmen om bjørn for noen år siden sammen med Petter Wabakken.

Arne er en av svært få skandinaver som har vært engasjert i en rekke av BBCs prestisjefylte serier, bl.a. fra Russland, Afrika og Svalbard.

Mesteparten av tida har gått med til tålmodig venting på at ville dyr skulle vise seg noen få sekunder. Nå produserer han 26 omfattende episoder på et år, en episode hver halvannen uke!

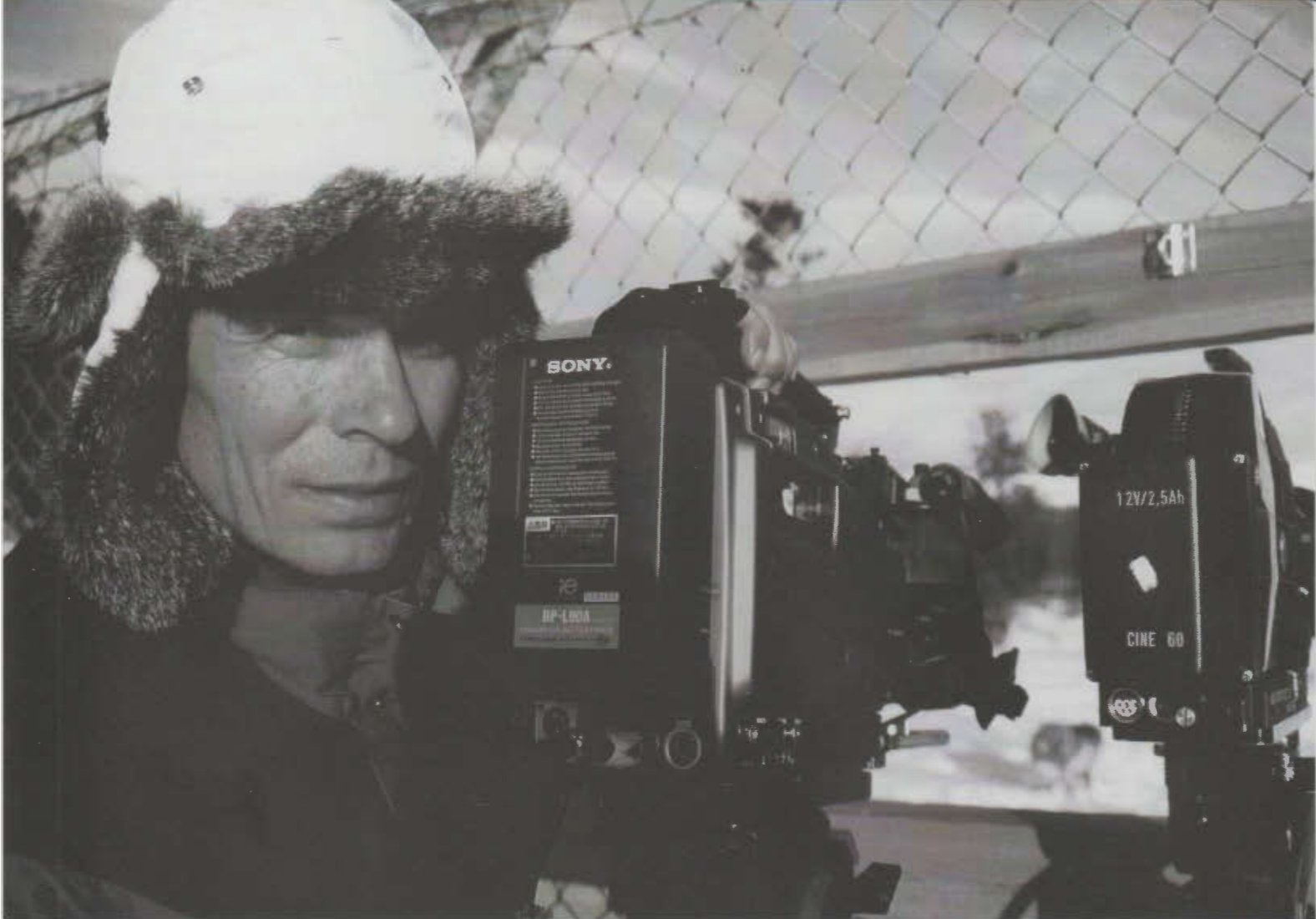
—Første krav til en serie som dette, er at den skal være underholdende! Dette skal ikke være en serie for de spesielt interesserte, middelaldrende menn i kamuflasjebrønt. Serien vender seg til et bredt publikum, med ønske om at familien, gammel som ung, skal se den sammen. Det skal være en serie med mye vakker natur, vakre dyr, bonderomantikk og tradisjonell bruk av husdyr. Enkle historier som utvikler seg fra episode til episode skal holde spenningen oppe.

Men midt oppe i all underholdningen har jeg også noen budskap jeg vil ha fram: Langedrags grunnleggende naturfilosofi, at vi skal lære av naturen og studere de gamle dyrerasene som er minst påvirket av menneskene. Langedrags rovdyr, ulv, gaupe og polarrev, spiller også en viktig rolle. Vi ønsker å skape forståelse for at rovdyr er noe annet enn skadedyr og plageånder.

Serien skal vise alle sider av livet på Lange- drag, representert ved et utvalg av menneskene som lever her, fra grunnleggerne Eva og Edvin Kjell Thorson, begge over 80 år, datteren Tuva, som er dyreansvarlig, "ulvemannen" Jan Erik Aas, barnebarnet Marie (15), som er hestejente, Torun, 9 år, som er opptatt av kaninene og andre søte dyr med myk pels osv. Ulike seergrupper vil finne mennesker som de kan identifisere seg med.

Arne har invitert en av dem som har stått fram med sin frykt for ulv i Østfold til Langedrag for å uttrykke sin frykt, og møte ulvene på nært hold.

Enda en vinkel: Han har også invitert kunstnerne Viggo Ree og Jan Petter Bratsberg til Langedrag for å lage hvert sitt rovdyrportrett. Arne skal følge kunstnernes arbeid med sitt kamera, samtidig som de skal fortelle om sitt arbeid og

forholdet til dyreliv og natur.

Serien vil følge dyra på Langedrag fra fødsel til død. Arne har ved hjelp av fjernstyrt kamera inne i hiet sikret seg enestående bilder av en gaupfødsel. Vi får se fødsler av hest, ku og geit og vi får også se at noen ganger må dyra dø.

Ulvene på Langedrag vil spille en helt spesiell rolle i filmen. Serien vil følge to ulvunger som blir fjernet fra storflokket bare åtte dager gamle. Disse vokser opp sammen med mennesker, og blir på den måten sosialisert slik at deres utvikling kan følges på nært hold. Arne har, i nært samarbeid med Jan Erik Aas, fulgt ulvene tett.

Akkurat da vi besøkte Langedrag, var ulvene noe skeptiske til Arne og hans store kamera. Hva dette skyldtes, var uvisst. Ulvene assosierte åpentbart en eller annen ubehagelig opplevelse til kameraet – eller ønsket de bare å si fra at nå fikk det sannelig være nok fotografering? Det ble i november arbeidet tålmodig for å gjenvinne tilliten.

–Jeg mener det er forsvarlig å avle ville dyr for at mennesker kan oppleve dem i dyreparker, forutsatt at dyra får godt stell og romslige innhengninger. Jeg ser ikke dette som mindre etisk enn å avle dyr for kjøtt vi ikke trenger. Husdyra utnytter bare 10 prosent av planteforet og kraftforet vi gir dem. Det hadde vært fornuftigere å bruke jorda til dyrking av vegetabilsk menneskeføde.

–Hvordan fikk du ideen til denne serien?

–Jeg hadde fra før av laget 5–6 innslag om

Thorson og Langedrag til "Ut i naturen". Et portrettprogram med Thorson ble sendt i høst. Ut fra dette så jeg muligheten til å lage en serie der jeg kunne følge menneskene og dyra på Langedrag fra uke til uke gjennom et helt år. Ideen ble presentert for ledelsen i NRK, som straks tente på forslaget og sørget for mesteparten av finansieringen.

Arne Nævra er kjent for flere grundige og langvarige studier av ulv og bjørn i Norge. Hvordan ser han på den aktuelle rovdyrkonflikten?

–Jeg var i en periode støttemedlem i bonde- og småbrukerlaget. I likhet med de store naturvernorganisasjonene, Naturvernforbundet, WWF, Framtiden i Våre hender m.fl. støttet jeg småbrukernes kamp for et grønt Norge, norskprodusert, helst økologisk mat m.m. Jeg ønsker fortsatt å spise norskprodusert mat som er næringsrik og velsmakende. Jeg finner det derfor beklagelig at vi nå har fått en splittelse mellom miljøbevegelsen og småbrukerne og bøndene i synet på rovdyras plass i den norske naturen.

Etter min oppfatning innebærer de store rovdyra et forsvinnende lite problem for jordbruket i forhold de store problemene som det norske jordbruket i vår tid i virkeligheten står overfor: Stadig høyere krav til effektivitet, økte produksjonsmålsettinger, tilpassing til et europeisk matvaremarked, med tilsvarende uheldige virkninger for miljøet.

Arne Nævra under opptak i den store ulvflokken på Langedrag. Både profesjonell video og 16 mm film blir brukt. (Foto: Stein Hage)

Arne Nævra opptatt med å filme en rødhalsgås og vandrefalksekvens på Taimyr-halvøya i Sibir.

Rovdyra representerer en plage for noen ytterst få norske bønder som arbeider i noen få områder. Denne plagen kan bety noe økte kostnader for den enkelte. Men for landbruket som helhet betyr beskjedne bestander av gaupe, jerv, ulv og bjørn så godt som ingen ting. Det er derfor meget beklagelig at bøndene gir avkall på velvilje og støtte fra miljøbevegelsen for fortsatt norsk matproduksjon, og i stedet driver en kampanje mot rovdyr med nærmest religiøst preg.

På den annen side mener Arne Foreningen Våre Rovdyr bør unngå "hets" mot bøndene.

—Vi bør godta at fellesskapet er villig til å betale et tilskudd til bøndene for å produsere mat i Norge, og ikke alliere oss med krefter som er i mot dette. Derimot bør vi stille betingelser til jordbruket for å yte dette tilskuddet: Vi må kreve noe igjen, at jordbruket også må tåle rovdyr i deler av landet. Rike Norge er et av de land i verden der vi deler minst av hjortedyrbestandene med kjøttetere. Vi vil ha alt! I store deler av fattige Afrika er det bare kattedyra som tar tilveksten. Det er tankevekkende.

Arne har reist mye i Sverige og registrert forskjellen i synet på rovdyr i de to landene. Svenskene, som har hatt større rovdyrbestander en tid, og sett hvordan rovdyra opptrer, har et mer avslappet syn. I deler av Norge, der rovdyr nå igjen etablerer seg, er det ramaskrik. I Sverige bes skolebarna holde seg unna bjørnehiet i nabolaget "for ikke å skremme ut bjørnen mens den sover". I Norge varsles lensmannen så snart noen har sett spor etter en ungkarstbjørn på vandring, og jakt iverksettes av frykt for hva en stort sett blåbæspisende bamse kan tenkes å foreta seg.

—Hva skal vi gjøre?

—Vi kan ikke løse konflikten uten at det blir trakkett på noen tær. Vi skal ha både et landbruk som kan produsere god, norsk mat, og vi skal ha levedyktige bestander av de fire store rovdyra,

slik vi har forpliktet oss til ved internasjonale avtaler. Skal vi greie det, er det vanskelig å se at vi kan komme utenom en sonering.

Innenfor ulveforvaltningsområdene må ulven ha forkjørsrett. Her må bøndene være villig til å sette inn tiltak for å ta vare på sine beitedyr og legge om driftsformen slik at dette kan gjøres på en forsvarlig måte. I tillegg må vi ha rimelige erstatningsordninger.

—I disse dager står striden i behandlingen av forslaget om ulveforvaltningsområder om de to ulveflokkene i nordlige deler av Hedmark, ca 20 ulveindivider i den såkalte Koppangflokken og Atndalsflokken. Mens Direktoratet for Naturforvaltning vil skyte

disse 40 prosent av den norske ulvebestanden i det området av landet som kanskje har størst forutsetning for en levedyktig ulvebestand, går FVR inn for å utvide ulveforvaltningsområdet til å omfatte disse to flokkene. Hva mener du om dette?

—Dette er opplagt et av de stedene i landet som egner seg best for en ulvebestand. Det er godt med hjortevilt. Koppangområdet er naturlig avgrenset av dalføret på begge sider, her er det ikke plass til mer enn en familiegruppe. Bestanden vil derfor begrense seg selv. Mye av det samme gjelder for Atndalsflokken. Disse områdene bør absolutt tas med i det norske ulveforvaltningsområdet. Her vil forskerne også få en glimrende mulighet til å finne ut hvilke inngrep en ulveflokk kan gjøre i hjorteviltbestanden i området. Tenk på forskningsmiljøet på Evenstad som allerede har store prosjekter med radiomerkede elger. Tenk hva vi kunne lære av et ulv/elg-prosjekt her! Jeg tror lokalbefolkningen etter hvert vil se verdien av ulven både i forsknings- og turistsammenheng.

Vi må imidlertid ikke glemme at det blant folk fins mye frykt for ulven. Selv om dette ikke kan begrunnes med statistikk, er det en frykt som bl.a. i Østfold har et betydelig omfang. Her er det jeg, og andre, kan gi folk en opplevelse av ulv, våre hunders stamfar, og fortelle om dens egentlige natur. Det er dette, informasjon, jeg har drevet med gjennom hele min karriere som naturfotograf. Vi skal ikke le av dem som er redde, men gi dem korrekt informasjon. Noe annet er det med dem som bevisst utnytter frykten for rovdyr i sine kampanjer for utryddelse. Her mener jeg vi dokumantarfilmere har gjort en brukbar jobb. Verre er det med nyhetsjournalistene, de har virkelig et stykke å gå!

—Er det ellers et område i Norge der vi kan ha ulv, så er det Østfold. Her er det lite sau, lite

snø og godt med hjortevilt. Og selv om det er forholdsvis tett befolket, er det store villmarksområder. Men den alminnelige frykten for ulv er høy. Her er jegerne også en faktor som gjør seg gjeldende. De protesterer mot konkurrenter om viltet. At ulven faktisk spiser kjøtt er ikke noe oppsiktsvekkende. Jegerne bør heller ønske denne villmarksarten tilbake og betrakte den som kollega i felles jaktmarker. Der det er ulverevir, må en prosentdel tilfalle rovdycet.

Et visst, reelt problem for særlig småviltjegerne, er jakthunder som blir tatt av ulv. Å bjeffe er en av ulvens sterkeste advarsler. Hva skal ikke et alfapar tro når en støver kommer losende inn i deres territorium? Mer forskning på dette, og informasjon om ulveflokkenes bevegelser kan avhjelpe noe.

—Langedrag-serien nærmer seg avslutningen. Hva blir det neste?

—Ennå gjenstår mye arbeid med denne serien. Det blir også en del etterarbeid i form av bokprosjekter, nettsider m.m., samt lansering på det utenlandske markedet. Men jeg har jo en del tanker om hva jeg skal arbeide med videre. Da jeg var ung, ble jeg inspirert bl.a. av Per Hafslund og Per Høst. De var pionerer på fjernsynsunderholdning basert på naturen og reise-skildringer. Jeg har visse ideer til hvordan jeg kan ta opp noe av arven etter dem og presentere det for dagens publikum i en modernisert form. Flere BBC-reiser samt et utrolig møte med Yanomami-indianere i Brasil forrige vinter ("Det tredje årtusen") har satt spor.

Han medgir at jobben som dokumentærfilmer kan være stri. Likevel regner han seg som privilegert som får arbeide med dette. Ikke fordi det er så morsomt å gå i skogen med 40–50 kg oppakning til svetten driver, deretter fryse og vente i timer, dager og uker før noen vellykkede sekunder kan festes til filmrullen. Men tenk på hvor få det er som har en jobb som så mange ser resultatene av!

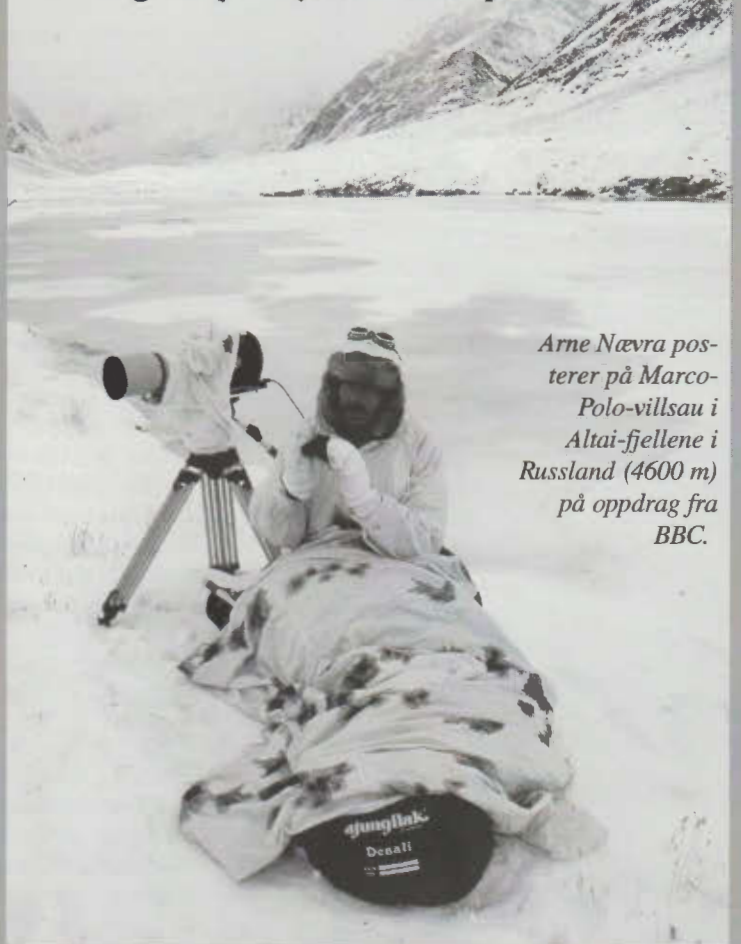
—Jeg elsker å se detaljer i naturen, både i villmark og kulturlandskap. En gammel slipestein overgrodd med brennesle, solnedgangen, jeg er forhekset av månen... Nei, jeg er ikke religiøs. Jeg er en søkende, kritisk naturromantiker.

Arne er kjent for å være perfektjonist.

—Jeg tøyser ofte strikken for å få det lille ekstra. Det får jeg gjerne etter at de fleste andre ville ha reist hjem.

Etter alle programmene jeg har sendt på NRK, har jeg nok opplevd enkelte usakligheter, men ikke en eneste gang har jeg fått en seriøs klage verken fra sure sauebønder eller fra innbarka rovdycere, sier Arne Nævra, og unner seg bare en liten hvil før han skal følge telemarkskua gjennom en hel natt. Først mange timer senere, i det dagen så vidt gryr i novembermørket, skjer underet: Oksekalven kommer til verden, og naturfotografen kan hvile ut. Dvs., ikke helt; han har planlagt å kjøre ut åte til kongeørna på ettermiddagen. For knallgode TV-bilder av kongeørna er skrevet inn i episode 23!

Norges fremste natur- og dyrefilmskaper

Arne Nævra posterer på Marco Polo-villsau i Altai-fjellene i Russland (4600 m) på oppdrag fra BBC.

Som skaper av natur- og dyrefilmer er Arne Nævra utvilsomt Norges fremste i dag. Hans filmer om skandinavisk natur og store pattedyr, ikke minst hans flotte bjørnefilm og hans spektakulære elgfilm fra Sarek for noen år siden, er noe av det beste som er laget av naturfilm i Norge. Godt kjent er hans mange produsjoner av månedsutgaven av NRKs "Ut i naturen". Hans filmer formidler også et klart naturvernbudskap samtidig som de er faglig sterke, informative og har et solid estetisk fundament. Det er derfor ikke overraskende at Arne Nævra flere ganger er blitt leid inn av BBC for å filme ulike dyr i sine naturlige miljøer i f.eks. Afrika og Asia. I fjor ble det vist en TV-serie om indianere i regnskogen i Amazonas, og disse opptakene var det Arne Nævra som var ansvarlig for.

Viggo Ree

Arne Nævra er født i 1953. Han er cand. mag. med biologi og økologi fra Universitetet i Oslo. Siden 1978 har han arbeidet som filmfotograf og produsent, de siste ni år hovedsakelig for NRK.

Nyere arbeider: The Moose Valley, 1998, fra Sarek naturpark i Sverige

In the Wilds of Scandinavia, 1997, en personlig reise i skandinavisk natur

Arctic Rendezvous, 1997, isbjørn og menneskier på Hopen

Bear Life, 1993, om den skandinaviske brunbjørnen

Månedlige magasininnslag i "Ut i naturen", NRK 1990-97

For engelske selskaper: Living Europe, Arctic 1997-98

Battle of the Sexes, 1997

Metamorphoses, 1991

Realm of the Russian Bear, 1989

Scandinavia - Land of the Midnight Sun, 1988.

-Naturen skal være vår beste lærer

Av Ottar Johansen

VI KOM FRA DET SVARTE REGNET en sen novemberkveld. Ved Rødberg i Numedal tok vi av mot Tunhovd. Vegen stiger raskt, etter hvert går regnet over til sludd. Mer stigning. Vi er til slutt på 1000 m og i det vi passerer de siste bakkene til EKT Langedrag Villmarkspark/ Fjellgård og Leirskole, ligger snøen lett og hvit. Vi ser bygnin-

gene i snøfokket. I samme øyeblikk blir vi oppmerksom på en rødrev med frodig, buskete pels som løper ved siden av bilen et langt stykke. Og når vi svinger inn på tunet, skjønner vi hva Mikkel er ute etter: Her spretter noen ullnøster av noen viltgående kaniner rundt på tunet!

Førsteintrykket av Langedrag er som hentet ut av eventyret. Store og grovt laftede tømmerbygninger er pyntet med hvite kniplinger i snø, formet av stormen. Det er slik vi tenker oss middelalderens kongsgård. Dagen etter treffer vi Edvin K. Thorson, som sammen med fru Eva realiserte drømmen om et fristed for dyr i harmonisk samspill med mennesker, etter at de tidligere i livet hadde gjort merkenavnet E.K.T. til et av etterkrigstidas sterkeste symboler på norsk, sunn livsstil og folkehelse: Helsetrøya. Alle gutter brukte det litt grove, men praktiske plagget, som også ble benyttet av norske soldater.

Dette var også et av etterkrigs-Norges store industrieventyr. Thorson drev en stor og lønnsom fabrikk. Men samtidig drev han og familien sitt dyre- og ridesenter på Ekeberg, der storbyungdom kunne møte dyr i mest mulig naturlige omgivelser, og mennesker som hadde noe å gi.

–Naturen skal være vår beste lærer! Dette mottoet understreker Thorson. Ideen til helsetrøya fikk han da han så på småfuglene på fuglebrettet. Når det var kaldt, bruste de opp fjærene, slik at det kom masse isolerende luft innimellom. Helsetrøya består som kjent mest av store hull. Her skal det holde seg et isolerende luftlag nærmest kroppen.

På Langedrag er det totalt ca. 250 dyr, fordelt på ca. 25 forskjellige dyre- og fuglearter. Her er det norske fjordhester, telemarkskuer og ca. 40 melkegeiter som gir råvare til gårdens ysteri, og blir til brun og hvit geitost. Men det er også mer eksotiske dyr: yak-kveg og highland-cattle, reins-

dyr, villsvin og mufflon, en av forløperne til vår tids saueraser.

Thorson er spesielt interessert i dyreraser som står nær de opprinnelige dyra, før menneskene begynte å gripe inn i deres utvikling gjennom avl. Han har mange tanker om moderne husdyrhold. For en tid siden fikk han besøk av en av landets fremste husdyrgenetikere, og en av de hovedansvarlige for den nye norske storferasen NRF. Han ga Thorson sin kompliment for geiteflokken: Velskaptet dyr i godt hold med pene jur!

–Han spurte om vi ikke hadde problemer med innavl, som vi har praktisert på Langedrag i 25 år. Han lurte også på hvor mange bukker vi hadde, og regnet med at tre ville være nok til å bedekke hele flokken.

Da kunne Thorson røpe en av sine hemmeligheter: I naturen er det normalt et lite overtall av hanner. Når de ca. 50 sauene pares om høsten, får de ca. 100 lam våren etter. Av disse er ca. 55 bukker. Mens det profesjonelle husdyrholdet benytter bare et lite antall hanner, får bukkene på Langedrag vokse opp og konkurrere om å få pare seg med geitene. Slik får det naturlige utvalg fortsette, og varierte genetiske egenskaper beholdes.

Thorson forteller også om en fotturist som passerte Langedrag i sommer. Han fortalte om en sau som hadde gått seg ned i en fordypning i terrenget. Den greide ikke å komme seg opp. Mannen fikk den opp på slett lende. Hadde han ikke gjort det, er det stor fare for at både sauen og de to lammene hadde strøket med. Mange av egenskapene som er avlet fram på våre husdyr, har gjort dyra totalt ute av stand til å klare seg på egen hånd i naturen. Slike dyr ville ikke ha fått mulighet til å formere seg i naturlig tilstand. Moderne hunderaser har også vært utsatt for avl på egenskaper som har gjort dem mindre skikket til et naturlig liv. Thorson misliker bl.a. hunder som har en hale som står som ei kringle. Derved har hunden blitt fratatt en viktig del av sitt språk. Hengende hundeører er også ille. Mens ulvens ører står opp som en effektiv lydfangst, virker hengeører som lydempere.

De store rovdyra er en helt spesiell attraksjon på Langedrag. I en innhegning på 40 mål går det en ulveflokk med et alfapar som har fått flere ungekull. I en mindre innhegning går de to ulvene Ask og Embla, som ble tatt fra de ville ulvene som daggamle valper og sosialisert med menneskene på gården. Ulvene spiller en av hovedrollene i TV-serien som skal vises på NRK 1 fra februar og et halvt år framover.

–Ulven er alle hunderasers stamfar. Den er altså stamfar til "menneskets beste venn" blant dyra! Vi synes det er svært interessant å studere egenskapene til denne "ur-hunden", som har fått en så stor betydning for oss mennesker. Ulvens språk er langt klarere enn hundens. Vår begavede ulvepasser, Jan Erik Aas, er spesielt dyktig til å tolke dette. Mulighetene for å prege dyr er størst når de er helt små. Forsøket med ulvevalpene

Eva og Edvin Thorson, som har realisert drømmen om et fristed for dyr og mennesker på Langedrag.

satte vi i gang for å utvide våre kunnskaper om hundens forfedre, og for å få en bedre forståelse av hunden. Så langt har det vist seg at når en liten ulvevalp vokser opp blant mennesker, blir den helt og holdent som en hund. Ved dette ønsker vi også å avlive myten om at ulv er så farlige for mennesker. Hos oss er det helt vanlig å ta mennesker med inn i ulvegården for å oppleve ulvene på nært hold. Dette er også noe av formålet med å vise våre rovdyr i Arne Nævrås TV-serie.

Men Thorson er ikke helt fornøyd med dagens ulvegård, selv om den er på hele 40 mål villmark og skog nok til at ulvene kan gjemme seg bort:

—Når ulvene er blitt kjønnsmodne, skal de normalt streife ut og danne en ny flokk. Når de blir gående her, blir de etter hvert mobbet av sine egne foreldre, som viser tegn til brunst ved jule-tider med paringstid i mars. Dette legger en demper på gleden ved å ha ulvene på gården. Det samme gjelder gaupene, som formerer seg i sin innhegning. Noen av overskuddsdyra fra Langedrag får et liv i andre dyreparker, men det lar seg dessverre ikke gjøre å finne plass for alle, vi produserer flere dyr enn vi egentlig har plass til.

Thorson er forberedt på at TV-serien kan komme til å forandre livet på Langedrag. Etter en beskjeden åpning i 1978, har virksomheten vokst seg stor. I år har ca. 30000 mennesker besøkt stedet. Årsomsætningen nådde i år 2000 ca. 8 mill kr. På Langedrag er det nå 18 årsverk. Leirskolen gir arbeid til fire lærere. Eva og Edvins eldste datter, Vigdis, har nå overtatt som daglig leder, og flyttet til Langedrag med sin familie. En annen av døtrene, Tuva, kjent bl.a. som konkurranserytter, arbeider også på gården. Hun var bl.a. sterkt engasjert i sosialiseringen av ulvevalpene. I Nore og Uvdal kommune er dette en av de største

arbeidsplassene.

—Noen spår at besøket vil bli minst fordoblet etter TV-serien. Vi holder nå på med utbygging for å forberede oss på dette, men har også en viss frykt for at det skal bli for stort. 38 uker i året drives leirskolen, forteller Thorson, og legger til at driften av Langedrag ikke har vært uten problemer, men at økonomien for den omfattende virksomheten nå er solid.

Etter at Foreningen Våre Rovdyr har lagt flere av sine medlemsammenkomster til Langedrag, er en del av medlemmene godt kjent på stedet. De fleste av oss har ingen muligheter til å få se rovdyr som ulv og gaupe i naturen. Dyra på Langedrag er ikke fri, og har et annet liv enn de ville hatt utenfor innhengningene. Men de passes av mennesker som tar sitt ansvar alvorlig, og i villmarks-parken høyt til fjells er det mulig å få se noen av våre flotteste rovdyr på nært hold.

Tolker ulvenes språk

Jan Erik Aas, 32 år og ansvarlig for ulvene og de andre rovdyra på Langedrag, forsøker å lære seg ulvenes språk. Han er lederulven for søskenparet Ask og Embla, som ble tatt fra foreldrene bare noen få dager gamle, og hilser med heftige slikk når han stiger inn i ulvegården. Han nyter også stor respekt i den "ville" ulveflokk som han daglig forsyner med fôr i den store ulveinnhegningen.

Jan Erik har landbruksutdannelse, og har også arbeidet som møbelsnekker. Men i hundemiljøet er han kjent som en av de dyktigste til å hjelpe til med å få skikk på hunder med atferdsproblemer. Han er aktiv i Norsk Polarhundklubb som hundekjører, og driver avl av Alaskan Malamute-rasen og den japanske spisshunden Shiba Inu.

I tillegg til sitt praktiske arbeid med hundedyr, har han også tilegnet seg omfattende teoretiske kunnskaper.

—Jeg oppfatter det slik at hundens språk er blitt utvannet og mer utydelig enn ulvenes klare og utvetydige språk. Ask og Embla er to individer av et urdyr som har utviklet seg fritt gjennom hundrevis av år. De har en kraft og en utstråling som vi ikke finner blant dagens hunderaser. Jeg har forsøkt å tilegne meg så mye som mulig av ulvenes uttrykksett. Halen er en viktig del av ulvens språk. Når halen står opp i en bue over ryggen, er det en dominant holdning. Når den står rett ut, er den mer likegyldig. Når halen peker ned-

over, er det et tegn på usikkerhet. Og når halen legges mellom bena og opp mot magen, er det et tydelig signal på underkastelse. Jan Erik tolker mange signaler, og det kan også hende at han knurrer tilbake til ulvene når det er noe han vil understreke!

Mange av de samme signalene gjelder for hunder, men ulvene uttrykker seg klarere og tydeligere. Ulvene i fangenskap gir en helt unik mulighet til å lære og forstå hundens forfedre.

Jan Erik tar jobben som ansvarlig for rovdyra på Langedrag alvorlig.

—Det er all grunn til å vise respekt for disse levende individene. Jeg må være ydmyk, og klar til å revurdere situasjoner som kan oppstå. Det gjelder å tenke gjennom det vi gjør, og tolke de signalene som dyra sender ut. Teoretisk kunnskap er til stor nytte, men det er ofte nødvendig å finne fram til nye løsninger.

En vandring på Langedrag med Jan Erik som guide er en spesiell opplevelse. Forholdet mellom rovdyrpasseren, de andre menneskene på gården og ulvene er meget hjertelig. Hver morgen går han til ulvegården sammen med Vigdis og Tuva og de som ellers har tid, for å hilse på. Samtlige mottas som av begeistrede hunder.

I gaupegården får vi ble med inn. Gaupene tar besøket med ro, og passerer på noen få meters avstand. I den store ulvegården lokker Jan Erik med daggamle vafler og uling. Ulvene dukker fram på lang avstand, men bare to ungløver våger seg fram for å smake på godbitene, etter å ha tenkt seg om både vel og lenge. De er sky og forsiktede, og svært betenkt til å nærme seg menneskene.

Jan Erik har nettopp meldt seg inn i Foreningen Våre Rovdyr.

—Jeg synes ikke det er så lett å uttale seg om rovdyrkonflikten. Det er så mange som mener noe. Det kan være viktig at noen holder seg litt nøytrale. Verden består ikke bare av sort-hvitt. Hvis begge parter står på hver sin side og påstår at de har rett, kommer vi ingen veg.

Næringsøkende svartbjørn på dyreskrotter lagt ut som åte ved Grahame River, British Columbia i Canada 11.9.1974.

Foto: Timothy Greenwood.

dyrene. Sistnevnte gruppe er i dag delt opp i flere ordener. Fra tidlig tertiær (om lag 50 millioner år siden) levde kreodontene, også kalt urrovdyr. Artene i denne utdødde dyregruppen hadde kortere bein og rovtennene plassert lenger tilbake i kjeven enn hos de konkurrerende ekte rovdynene. Innen sistnevnte gruppe utviklet det seg sjøløver (øreseler) og hvalrosser som stammer fra utviklingsrekken til hundedyrene, mens de ekte selene har samme forfedre som mårdynene.

HVA ER ET ROVDYR!

Av Viggo Ree

VÅR FORENING HETER Foreningen Våre Rovdyr. Gjennom mediene kommer det sjelden fram at vi sysler med mer enn de fire store rovviltartene, f.eks. oter og fjellrev. Tar man et tilbakeblikk i tidsskriftet vårt finnes det innimellom stoff om bjørn, ulv, jerv og gaupe også noen innslag om ulike rovfugler og ugler - ja, endog seler har vært tema et fåtall ganger. Enkelte kan derfor med god grunn stille spørsmål om hva slags arter som kommer innenfor vårt ansvarsområde - og hva et rovdyr egentlig er.

Slår man opp i et leksikon vil man under rovdyr f.eks. kunne lese at dette dreier seg om arter i pattedyrordenen Carnivora som hovedsakelig er kjøttetere, og som av den grunn har fått utviklet kraftige hjørnetenner og skarpe kinntenner. Kjøttetende rovpattedyr ("jegere") har utviklet seg uavhengig av hverandre i historiens løp. I dag lever de såkalte ekte rovdynene og pungrov-

Negative assosiasjoner

I en av synonymordbøkene finner vi at ordet rov er ensbetydende med bytte, plyndring og tyveri, og at betegnelsen rovdyr er det samme som predator. Det engelske ordet predator er i flere ordbøker oversatt til rovdyr eller røver på norsk - altså arter som røver eller stjeler. Den negative betydningen i tilknytning til disse ordene har av og til ført til diskusjoner om man skulle forsøke å endre betegnelsen rovdyr til f.eks. jakt-dyr. Disse diskusjonene har imidlertid ikke ført til noen forandringer. Personlig synes jeg at det innarbeidete ordet rovdyr er greit å bruke i fortsettelsen. Det er langt fra uproblematisk å endre på tradisjonell ordbruk selv om visse slagsider er inne i bildet.

Ordet rov i ikke-zoologisk sammenheng finner vi også beskrevet og omtalt mange steder i litteraturen. Et kjent uttrykk i denne forbindelse er "flammenes rov". Ord som rovdrift, rovfiske, rovgrisk og rovmorder gir langt fra positive assosiasjoner, og kan til en viss grad også være med på å opprettholde negative oppfatninger i tilknytning til betegnelsen rovdyr. Når vi fordyper oss i de norske vikingenes velkjente tokt i utlandet kan vi lese f.eks. om "brutale rov og drap", "rov og plyndring" og "å skaffe seg rikdom ved handel eller ved rov". I Bibelen står det f.eks. hos Profeten Esaias, 31. kapittel, vers 4: "For så sa Herren til mig; Likesom en løve, en ungløve, knurrer over sitt Rov, ...". Hvis man skifter ut ordet rov i rovdyr med bytte - altså byttedyr - får man imidlertid et ord som betyr det stikk motsatte. Byttedyr brukes i dag om arter som blir spist av rovdyr - eller predatorer. I denne sammenheng har ordet bytteeter kommet inn som et synonym for predator - altså arter eller organismer som eter andre dyr.

Antall rovpattedyrarter

Ved gjennomgang av pattedyrlitteratur vil man registrere at det gis forskjellige opplysninger om antall arter, slekter og familier innen ordenen Carnivora. Dette avhenger bl.a. av hvilken systematikk arbeidene er basert på, og når disse ble offentliggjort. De siste årene har det dessuten blitt beskrevet flere nye arter for vitenskapen – dels gjennom nyoppdagelser, dels via DNA-baserte splittings. Noen tall er imidlertid gjengangere i dagens litteratur – både i bøker og på nettet. Her oppgis det mange steder at antall nålevende rovdyrarter er 231 fordelt på 93 slekter og 7 familier – f.eks. i *Aschehoug* og *Gyldendals store norske leksikon* (Kunnskapsforlaget), *Caplex* (Cappelens nettleksikon) og *Primenet* (primenet.com). I sistnevnte arbeid finner man disse tallene i innledningen. Hvis man

Predatorer innen de fleste dyrerekker

Betegnelse rovdyr (rovpattedyr) og Carnivora (kjøttetere) er ikke spesielt gode navn fordi det forekommer kjøttetere innenfor de fleste dyregrupper. Begrepet rovdyr i utvidet betydning – altså predatorer eller bytteetere – representerer et meget stort antall arter i ulike klasser i tillegg til rovpattedyrene. Dyr som utelukkende ernærer seg på animalsk føde er i hovedsak predatorer. En del arter dreper imidlertid ikke byttedyrene, men setter til liys hele eller deler av døde dyr (åtsler). Mange bytteetere livnærer seg i større eller mindre grad av vegetabilsk føde i tillegg til den animalske. En del av disse er altetere (omnivore dyr). For å gi et lite innblikk i hvor stor variasjon det er innenfor predatorernes verden kan det

Redaktøren ønsket å få i gang en fast spørrespalte i tidsskriftet. Han tenkte seg at spørsmålene gjerne kunne være litt enkle og naive, og at barn og ungdom sikkert hadde mange gode spørsmål. Han stilte selv det første spørsmålet: Hva er et rovdyr - og hadde kanskje ventet seg et enkelt svar. Viggo tok utfordringen, og etter å ha undersøkt saken nøye, kom han med dette svaret.

sjekker den etterfølgende systematiske listen nøye vil man imidlertid se at det er tatt med hele 241 arter fordelt på 8 familier utenom selene. Disse 8 familiene er hunder (34 arter), katter (38 arter), manguster (37 arter), hyener (4 arter), mårdyr (65 arter), halvbjørner (18 arter), bjørner (9 arter) og sniekatter (36 arter). Den systematiske listen inkluderer imidlertid 34 selarter (ofte skilt ut som egen orden – Pinnipedia) fordelt på de tre familiene hvalrosser (en art), øreseler (14 arter) og ekte seler (19 arter). Det totale antall rovdyrarter i dette arbeidet er følgelig 275 fordelt på 11 familier. I det sentrale arbeidet til Wilson & Reeder (1993) – "Mammal species of the world; a taxonomic and geographical reference" – er tilsvarende tall henholdsvis 272 og 11.

Forskjellen i antall familier i de ulike publikasjonene ligger i hvorvidt mangustene skiller ut i en egen familie eller inkluderes i sniekattfamilien.

være av interesse å trekke fram noen eksempler. Dette gis i den etterfølgende teksten.

Pattedyr som spiser andre dyr

De fleste rovpattedyr livnærer seg ved å fange, drepe og ete andre dyr. Eksempler her er ulike kattedyr som løve, leopard og gaupe og hundedyr som ulv, fjellrev og hyenehund. Byttedyrene varierer fra insekter og andre virvelløse dyr til de fleste arter i virveldyrklassene fisk, padder, krypdyr, fugler og pattedyr. Mange av rovpattedyrene eter også åtsler. Bjørnene inntar en helt spesiell posisjon innenfor rovpattedyrene ved at de hovedsakelig livnærer seg på planteføde. Et unntak er isbjørnen, som er en ren kjøtt- og åtseleter. Pandaen – også kalt storpanda eller bambusbjørn – lever nesten utelukkende av vegetabilsk føde, nærmere bestemt rundt 30 ulike bambusarter. En sjelden gang er det iaktatt at arten har spist åtsler, fugler og småpattedyr.

Kongeørn tar hare på snødekket mark i Skottland på 1980-tallet. Rovfuglen var tam, og ble brukt som falkonérfugl – bl.a. til filmopptak!

Foto: Timothy Greenwood.

(forts. neste side)

Ung polarrev – eller fjellrev – i Ossian Sars-reservatet ved Kongsfjorden på Svalbard 7.8.1982.

Foto: Viggo Ree.

(forts. fra forrige side)

Dens slektning rød pandaen eter også først og fremst planter.

Det finnes også andre rovpattedyr som hovedsakelig er vegetarianere. De halvapelignende olingoene tilhører halvbjørnene, og selv om disse 6 mellom- og søramerikanske artene spiser både insekter, fugler og småpattedyr, er deres hovedføde frukt. Alle seler eter utelukkende animalsk føde – i første rekke fisk og virvelløse dyr som muslinger og krepsdyr, men også andre sjøpattedyr og en sjelden gang fugler. Hvalrossen livnærer seg hovedsakelig på virvelløse bunndyr, men den kan også drepe seler og opptre som åtsel.

Gåsegribber under festmåltid på dødt esel i Donana nasjonalpark i Sørvest-Spania 28.3.1971.

Foto: Viggo Ree.

Mange andre pattedyr lever helt eller delvis av animalsk føde. Alle hvale-ner eter andre dyr – i første rekke krepsdyr, fisk og andre sjøpattedyr. Spekkhoggere dreper og eter både seler og andre hvaler – inkludert blåhval. De fleste flaggermusene er insektspesia-

lister, mens insektetere som spissmus og piggsvin har både animalsk og vegetabilsk føde på menyen. En del gnagere er for øvrig ikke rene vegetarianere. Innen ordenen partåete hovdyr lever artene i svinefamilien hovedsakelig av vegetabilier, men en del animalsk føde står også på menyen. Villsvinet predaterer bl.a. på smågnagere, egg, fugleunger og padder – i tillegg til at det eter åtsler. Hovedføden til primatene er vegetabilsk,

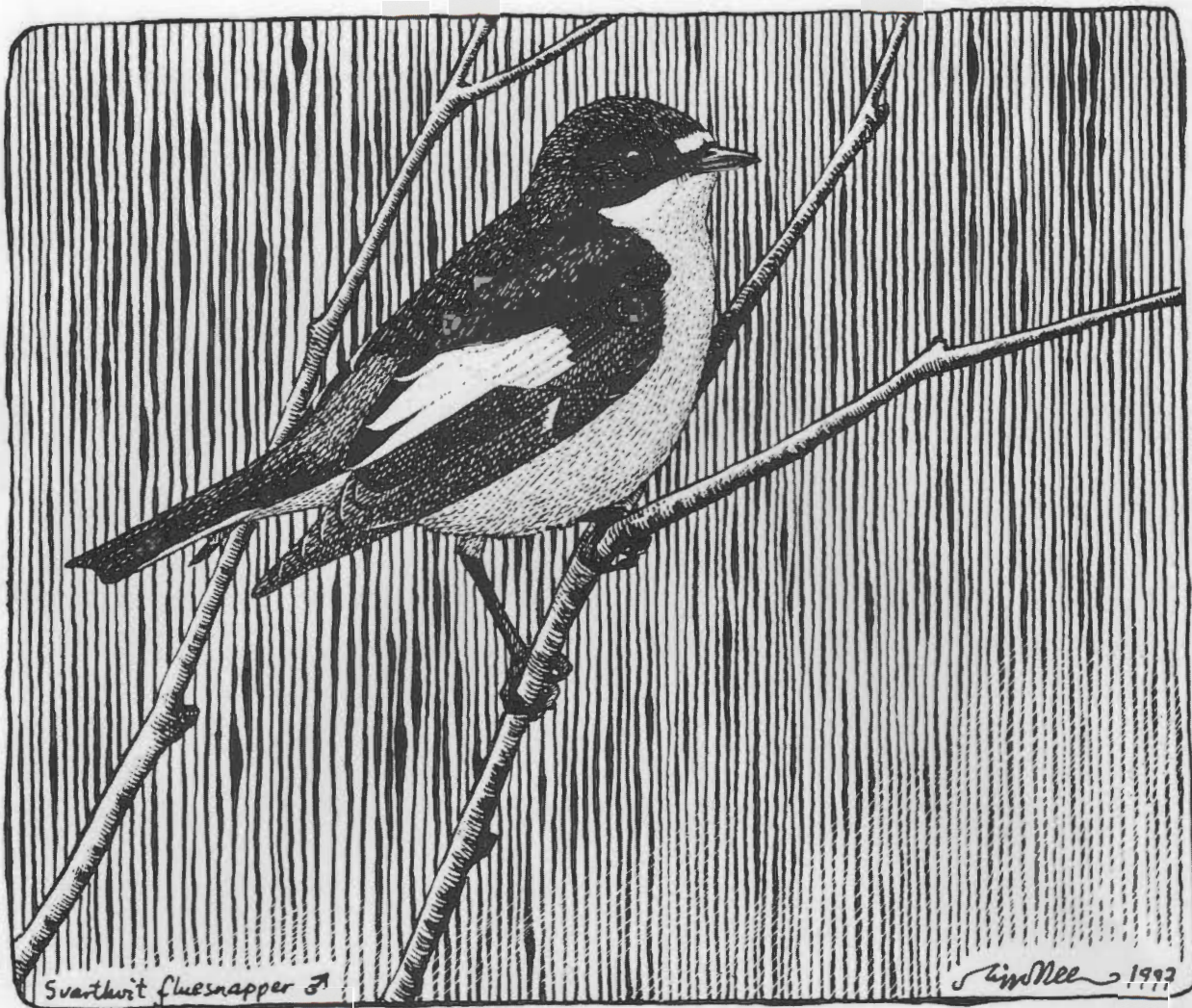
men enkelte aper eter eksempelvis insekter og krypdyr. Sjimpanse-ner ernærer seg i tillegg til plantekost også på noe animalsk føde, bl.a. fanges mindre apearter. I tillegg forekommer kannibalisme. Dette gjelder også hos mennesket – en art som for øvrig er en utpreget alteter.

Rovfugler

I eldre litteratur nevnes ofte dagrovfugler og nattrovfugler. Sistnevnte er identisk med ugler, som utgjør en egen orden. Disse artene, som i stor utstrekning er nattaktive, er predatorer som lever av en rekke forskjellige byttedyr, bl.a. smågnagere, ulike fugler og pattedyr opp til hare størrelse. Under argumentasjonene for en mulig endring av betegnelsen rovdyr til jaktstyr har det også blitt foreslått å kalle rovfuglene for jaktfugler. Heller ikke disse framstøtene har falt i god jord i vårt land. I Tyskland har man derimot klart å inføre en ny betegnelse for rovfugler. Tradisjonelt har disse fuglene blitt omtalt som Raubvögel (rovfugler). De siste tiårene har tyskerne mer og mer tatt i bruk ordet Greifvögel (griepfugler) for denne gruppen.

Tidligere ble rovfuglene skilt ut i en egen orden. I dag har flere taksonomer delt rovfuglene i to ordener – haukefugler og falkefugler. Både hauer og falke er utpregete jegere, som fanger og dreper sine byttedyr. Flere arter er i tillegg helt eller delvis åtsel-spisere. De mest kjente åtselrovfuglene er gribbene – også kalt østgribber. Kondorene eller vestgribbene i Amerika lever også av døde dyr, og er tradisjonelt plassert inn under haukefuglene. Nyere DNA-studier har vist at disse fuglene er mest i slekt med storkene, og de står følgelig ganske langt fra rovfuglene i evolusjonsmessig sammenheng. De har imidlertid tilpasset seg et liv og utviklet utseende omtrent som den gamle verdens gribber. Flere storkearter, særlig marabustorken, lever i stor utstrekning av åtsler – og kan på mange måter minne om kondorene.

Rovfuglenes byttedyr varierer fra små insekter og andre virvelløse dyr til relativt store pattedyr i størrelse. Noen arter er rene krypdyrspecialister, mens andre lever nesten utelukkende av fisk. Eksempler her er sekretæren og fiskeørnen, som for øvrig representerer egne familier i haukefuglordenen. Mange haukefuglarter er rene insektetere eller har en meny som hovedsakelig består av denne dyregruppen. Innen haukefamilien (inkluderer bl.a. glenter, ørner, gribber, kjerrhauer, våker og vepsevåker) finner vi enkelte arter som delvis ernærer seg på vegetabilsk føde. Mest kjent er palmegribben, som i stor grad eter frukter av oljepalmer og andre palmer. I tillegg predaterer denne afrikanske arten på bl.a. fisk og vinkekrabber. Svaleglenten i Amerika eter av og til frukt, og nyere studier av både svartglente og klatrehauk viser at en stor andel av dietten består av oljepalmefrukt. For sistnevnte arter blir denne føden også benyttet for oppfostring av ungene.

Svarthvit fluesnapper er en ren predator som livnærer seg på insekter.
Tegning: Viggo Ree.

De fleste fugler er predatorer

Dersom man vier oppmerksomheten mot fuglenes fødevalg vil man raskt se at de fleste artene i denne dyreklassen utenom rovfugler og ugler er predatorer. Lommer, pingviner, pelikaner, måker, terner og alkefugler er utpregete fiskeetere. Joer jager andre sjøfugler for å få de til å slippe fra seg fisk og andre byttedyr, og disse "røvende" fuglene ble tidligere kalt for rovmåker på norsk. I våre arktiske områder på Svalbard, der det ikke hekker rovfugler eller ugler, er det først og fremst polarmåken som inntar rovfuglens rolle. Denne predatoren lever for en stor del av sjøfugler – både egg, unger og voksne fugler. Eksempelvis forfølges alkekonger på havet og svelges hele rett etter at de blir fanget.

Vadefuglene eter invertebrater av ulike slag (mye bløtdyr), og seilere, bietere, natravner og fluesnapper lever av insekter. En svarthvit fluesnapper som snapper en flue er selvsagt en ren predator, men vi tenker ikke akkurat på arten som et rovdyr av den grunn. Spettene lever overveiende av insektlarver og insekter, og det samme gjør en rekke ulike spurvfugler. Noen spurvfugler dreper og eter endog pattedyr, f.eks. varslere som tar smågnagere og ravn som avliver sau. Det finnes enkelte fuglegrupper som er rene vegetarianere (f.eks. svaner og gjess), men animalsk føde inntas av mange arter som primært lever av planteføde. Eksempler her er gressand-

unger og hønsfuglkyllinger som spiser mye insekter, og ulike gressenders spisesedler som inkluderer noe animalsk føde. Nyere studier viser eksempelvis at stokkender predatorer på frosk! Flere andearter lever også av fisk, i første rekke fiskendene.

Predatorer over alt

I alle økosystemer handler det i stor grad om å spise og bli spist. Under havoverflaten er det ikke akkurat planteeterne som dominerer, og vi forbinder ikke edderkopper, slanger eller krokodiller med vegetarianerne. Predatorene finner vi i alle typer natur, og de utgjør en vesentlig del av evolusjonen på denne kloden. At noen drømmer om tiden da løven skal beite gress ved siden av lammet får være deres private sak.

Foreningen Våre Rovdyrs ansvarsområde er predatorer innen pattedyrordenen rovdyr – selene inkludert – samt rovfuglene og uglene. Sistnevnte orden hører strengt tatt ikke med når man snakker om rovfugler, men i Norge har vi lange tradisjoner med også å betrakte ugler på linje med dagrovfuglene. Grovt oppsummert står ordet rovdyr i navnet Foreningen Våre Rovdyr for en felles betegnelse for rovpattedyr og rovfugler. Ingen andre bytteetere faller inn under foreningens virkeområde – enten de dreper sau (som f.eks. sangsvaner av og til gjør) eller andre dyrearter.

"Predatorene finner vi i alle typer natur, og de utgjør en vesentlig del av evolusjonen på denne kloden. At noen drømmer om tiden da løven skal beite gress ved siden av lammet får være deres private sak."

For 100 år siden

Av Geir Sjøli

FOR 100 ÅR SIDEN utga Frem – Det Nordiske Forlag, Bogforlaget Ernst Bojesen i Kristiania – verket "Dyrenes liv – typiske skildringer". Forfatter var Birgitte Møller.

Boka er på ca. 1000 sider, og beskriver nær sagt alt som kan krype, gå og svømme. Her finnes omtale av pattedyr, krypdyr og padder, fugl og fisk, leddyr, ormer, bløtdyr og stråledyr. Boka er illustrert med tegninger, mange av dem svært gode.

Selv har jeg hatt stor glede av boka som har vært i familiens eie antagelig siden utgivelsen i 1900. Den bærer preg av å være flittig brukt. Som guttunge fant jeg tegningene svært fascinerende, og prøvde stadig å kopiere.

I omtalen av rovdyrene er det mange velkjente holdninger: Om gaupa står det blant annet: "Er det overflod på mad, dræber den kun for at suge blodet." Eller hva med denne: "I meget trange tider søger den til menneskeboligene. Den graver sig ind under gulvet i sauefjøsset, eller bryder seg vei gjennom taket."

Ulven var jo da som nå sjølve Fanden: "Når Solen er gået ned, kalder de paa hverandre med afskyelige Hyl for at samles til Jagten, der varer hele Natten igjennem. Sulten driver dem ofte i de iskolde Vinternætter hen til Gaardene og Landsbyerne, hvor de med stor Dumdristighed og Sluhed hjemsøger Fjøsbygningerne; men bliver opdagede, tager de ilsomt Flugten og farer med gnistrende Øine og sterke Hyl henover de snedækkede Marker til sine sikre Skove.

Jevn tilgang av nye medlemmer

Det er stadig et jevnt tilslag av nye medlemmer til Foreningen Våre Rovdyr. Hver uke kommer det nyinnmeldinger, forteller sekretær Yngve Kvebæk, som har ansvaret for medlemsregisteret. Mange melder seg inn via våre nettsider, men det kommer også forespørsler og innmeldinger i posten og på foreningens automatiske telefonsvarer.

Vi oppfordrer så mange som mulig til å forsøke seg som medlemsververe. Ta med deg tidsskriftet når du besøker venner og kjente, eller ferdes blant folk, fortell om foreningen, og be om å få tegne dem som medlemmer. Premien til de beste ververne er en gaupepeilingtur. Vervekonkurransen avsluttes etter dette nummer av tidsskriftet, og vinnere vil bli kunngjort i neste nummer. For Foreningen Våre Rovdyr er det viktig å få mange medlemmer. Det gir direkte inntekter i form av medlemskontingent, og det gir også mulighet for økt offentlig støtte.

Abonnér på tidsskriftet

Det er også mulig å abonnere på tidsskriftet Våre Rovdyr uten å være medlem av foreningen. Prisen på abonnement er den samme som medlemskontingenten, minimum kr. 150, så prismessig er dette tilbudet ikke spesielt gunstig. Det imidlertid være et alternativ for personer som ikke deler foreningens syn i ett og alt, men som likvel ønsker å holde seg orientert om rovdysaken.

Redaktøren takker for seg!

Dette er min siste utgave som redaktør for tidsskriftet Våre Rovdyr. Styret har ikke sett seg i stand til å inngå en avtale med meg om videre samarbeid på de betingelser jeg ønsket. Jeg vil med dette takke for all positiv kontakt med medlemmer og andre, og for interessant stoff til bladet. For meg har dette vært et spennende, interessant og lærerikt år.

Jeg ønsker foreningen lykke til med det videre arbeid for rovdysaken og med tidsskriftet. Henvendelser angående tidsskriftet, forsendelser av stoff m.m. skal heretter rettes til foreningens sekretær, Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225c, 0467 Oslo, priv. 22 95 08 66, arb. 23 18 56 07 mob. 91 54 41 91.

Ottar Johansen
Avtroppende redaktør

Frykt for bjørn, orm, ulv og hund

PSYKOLOG TORE BJERKE VED NINA på Lillehammer har på oppdrag fra Direktoratet for Naturforvaltning undersøkt nordmenns frykt for dyr. Resultatet av undersøkelsen skal brukes i utformingen av framtidig rovdyrforvaltning i landet, melder Dagbladet.

Rapporten viser at 73 prosent av befolkningen har frykt for bjørn, 61 prosent er redd for hoggorm, 55 prosent er mer eller mindre redd for ulv, og 47 prosent er redd for løshunder.

En fjerdedel av befolkningen oppga at de var svært redd for ulv. Frykten for ulv hadde sammenheng med de hvor nær landets ulveforekomster de bodde. Bjerke mener frykten for ulv vil avta med økt kunnskapsnivå om de omtalte artene, særlig om ulven. Ulvefrykten er reell, men også irrasjonell. Det gjør frykten for dette dyret spesielt interessant, mener psykologen.

Jeg har sett ulven!

OG ETTER NÆRKONTAKTEN er jeg ikke lenger redd for å møte ulv i naturen, dersom den igjen skulle vise seg her i våre trakter. Vi mennesker er ikke naturlig mat for ulver, og de er mye reddere for oss enn vi for dem.

Mitt møte med ulven fant sted for noen uker siden inne i ulvegården på Langedrag naturgård i Hallingdal. Der har man 6 ulver gående i en nokså stor innhegning. Ulvene er ikke temmet, men de er vant til mennesker og blir matet regelmessig. Vi sto sammen med dyrenes oppasser da han lokket på dem. De eldste dyrene holdt seg hele tiden på lang og trygg avstand fra oss og kom ikke nærmere. De yngste og mest vågale av ulvene klarte derimot ikke å motstå fristelsen, og lot seg lokke av vaffelbiter som ble kastet ut til dem. Etter noen forsiktede runder var de til slutt bare noen få meter fra oss. Men det var likevel hele tiden tydelig at de var utrolig sky og vare for oss mennesker. Og dette er ulver som er vant til å se mennesker daglig.

En kommunelege på Østlandet har utfalt at folks frykt for ulv nå er blitt et folkehelseproblem! Irrasjonell frykt må møtes med fakta og alternative måter å tolke virkeligheten på. Selv er jeg redd for mye, deriblant mange dyr. Jeg er redd for hester, elger, og kanskje spesielt for fremmede hunder. Men jeg er altså ikke lenger redd for ulv i naturen!

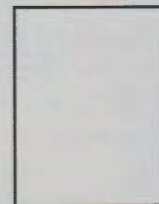
Er ulv farlig for mennesker? Kan vi tørre å sende våre barn ut på skoleveien i distrikter der det finnes ulv? Biolog Roar Solheim ved Agder Naturmuseum sa i et foredrag nylig at ulvens naturlige byttedyr er hjortevilt, som elg og rådyr, og bever. På sommeren kan de i tillegg ta for seg av sau som de kommer over. Ulven søker til områder der det er rikelig med spesielt elg og rådyr. Det er utrolig at ulven, som kun veier ca 45 kg, klarer å drepe en elg, som veier rundt 10 ganger så mye! Vi mennesker, derimot, som skulle være et mye lettere bytte, er ikke mat for ulven. Heller ikke barn! I Agderfylkene, som i resten av Norge, var det for et par generasjoner siden vanlig å sende ungene ut i skogen for å gjete buskapen om sommeren. Barn helt ned i 7-8 års alderen var en garanti mot angrep både fra ulv og bjørn. Det er ingen indikasjoner på at barn på gjeting ble spist av rovdyr. Da hadde vi hørt om det.

Hvorfor ulven ikke finner det tjenlig å bruke oss som mat er uvisst. Kanskje smaker vi vondt? Ulven er det dyr som sammen med mennesket har hatt størst utbredning i verden. Kanskje har ulven gjennom historien lært seg at vi mennesker er det farligste rovdiret i verden?

Ellen Rygh Arendal

Til
**Foreningen
Våre Rovdyr,**
Postboks 195,
2151 Årnes

Verv medlemmer!

Foreningen Våre Rovdyr trenger flere medlemmer for å arbeide effektivt for bevaring av Norges rovdyrbestander. Bruk tidsskriftet til å verve nye medlemmer. Bestill vår informasjonsbrosjyre.

VERVEPREMIE: De tre beste ververe får gaupepeilingtur. De ti neste får gaupe- eller bjørnebarnebok

JEG HAR VERVET FØLGENDE NYE MEDLEMMER:

Navn:.....

Adresse:

Postnr. /sted:

Telefon:..... e-post:

Navn:.....

Adresse:

Postnr. /sted:

Telefon:..... e-post:

Navn:.....

Adresse:

Postnr. /sted:

Telefon:..... e-post:

Navn:.....

Adresse:

Postnr. /sted:

Telefon:..... e-post:

Medlemmene er vervet av:

Navn:.....

Adresse:.....

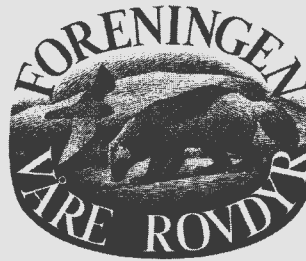
Postnr. /sted:

Telefon:..... e-post:

Foreningen Våre Rovdyr

Postboks 195, 2151 Årnes

Internett: <http://www.fvr.no/> Telefon: 63909356

FORENINGEN VÅRE ROVDYR arbeider for å spre fakta om rovpattedyr og rovfugler, og for at disse artene skal leve i livskraftige bestander og forvaltes etter norsk lov og internasjonale avtaler.

Medlemskontingent	min. kr. 150
Familie medlem	min. kr. 250
Abonnement	min. kr. 150
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr. 75
Bedrift	min. kr. 1000
Postgiro	0533.02.79232

Leder

Arne Flor Bergstien 18 4842 Arendal priv. 37 03 16 95 mob. 94 29 86 26

Sekretær

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225c 0467 Oslo priv. 22 95 08 66, arb. 23 18 56 07 mob. 91 54 41 91

Kasserer

Hanne Christensen Sandåsveien 13 A 0956 Oslo priv. 22 25 48 07 mob. 41 55 88 06

Redaktør:

Ottar Johansen Heståsen 4827 Frol. Verk priv. 37 03 83 75 arb. 37 03 83 75 mob. 92 99 23 83

Styremedlemmer

Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda priv. 63 90 85 35 mob. 90 77 41 34
Morten Bilet c/o Osmo Måltrostveien 33 A 1430 Ås priv. 64 94 31 14 arb. 22 90 20 00 mob. 93 04 71 78
Berit Lind, Sophus Aars vei 27 0588 Oslo, priv. 22 22 97 19 mob. 97 54 93 03

Vararepresentanter

Trond Aspelund Ekebergdalen 1912 Enebakk priv. 64 92 62 43 arb. 66 80 58 58
Ellen Arnesen, Elgtråkket 2016 Frogner, priv. 63 82 07 20 arb. 22 10 21 10
Stig Anderson, Fjæreveien 211 4890 Grimstad priv. 37 04 33 80 arb. 37 02 50 00 mob. 93 44 38 15
Erling Mømb Østtagrenda 2485 Rendalen priv. 62 46 82 12 mob. 94 14 96 42

Informasjonsskulent

Viggo Ree, Pamperudbakken 3530 Røyse priv. 32 15 77 15 faks 32 15 78 22 mob. 94 41 22 30

Medietalsmann:

Morten Bilet, se over.

Regionleder Nord-Norge

Hans Gundersen, Vidrek, 8520 Ankenesstrand
priv. 76 95 96 55, arb. 76 92 34 00

Regionleder Midt-Norge:

Johan Storm Nielsen, 7760 Snåsa
priv./faks 74 15 12 77

Regionleder Sørlandet

Arne Flor,
se over

Lokalkontakter:

Øst-Finnmark

Hans Dransfeld
9930 Neiden
p 78 99 63 07

Nord/Midt-Troms

Hans Prestbakmo
Trollbakken 6
9220 Moen
p/a 77 83 13 24

Sør-Troms

Ole Halvorsen
Straumen
9410 Borkenes
p 77 09 24 92

Hordaland

Rune Olav Vetås
Kolstibotn 54
5098 Bergen
p 55 27 04 93

Rogaland

Svein Efteland
Toreskogvn. 35
4060 Kleppe
p 51 42 62 47
a 51 42 11 07

Vest-Agder

Jan Birger Westergren
Sømskleiva 11
Telefon: 38046987
4637 Kristiansand

Aust-Agder

Arne Flor
Bergstien 18
4842 Arendal
p 37 03 16 95
mobil 94 29 86 26

Buskerud

Viggo Ree
Pamperudbakken
3530 Røyse
p 32 15 77 15
mobil 94 41 22 30
faks 32 15 78 22

Valdres

Svein Sørli
Svoldersgt. 2 B
Y219 2821 Gjøvik
p 61 36 46 94

Land

Geir Høitomt
Rute 527
2870 Dokka
p 61 11 13 20

Ottadalen

Per Bådshaug
Postboks 190
2686 Lom
p 61 21 14 18

Roros

Tom Johansen
Skjevdalen
7460 Roros
p 72 41 38 35

Nord-Østerdal

Hans J. Engan
2500 Tynset
p 62 48 04 40

Sør-Hedmark

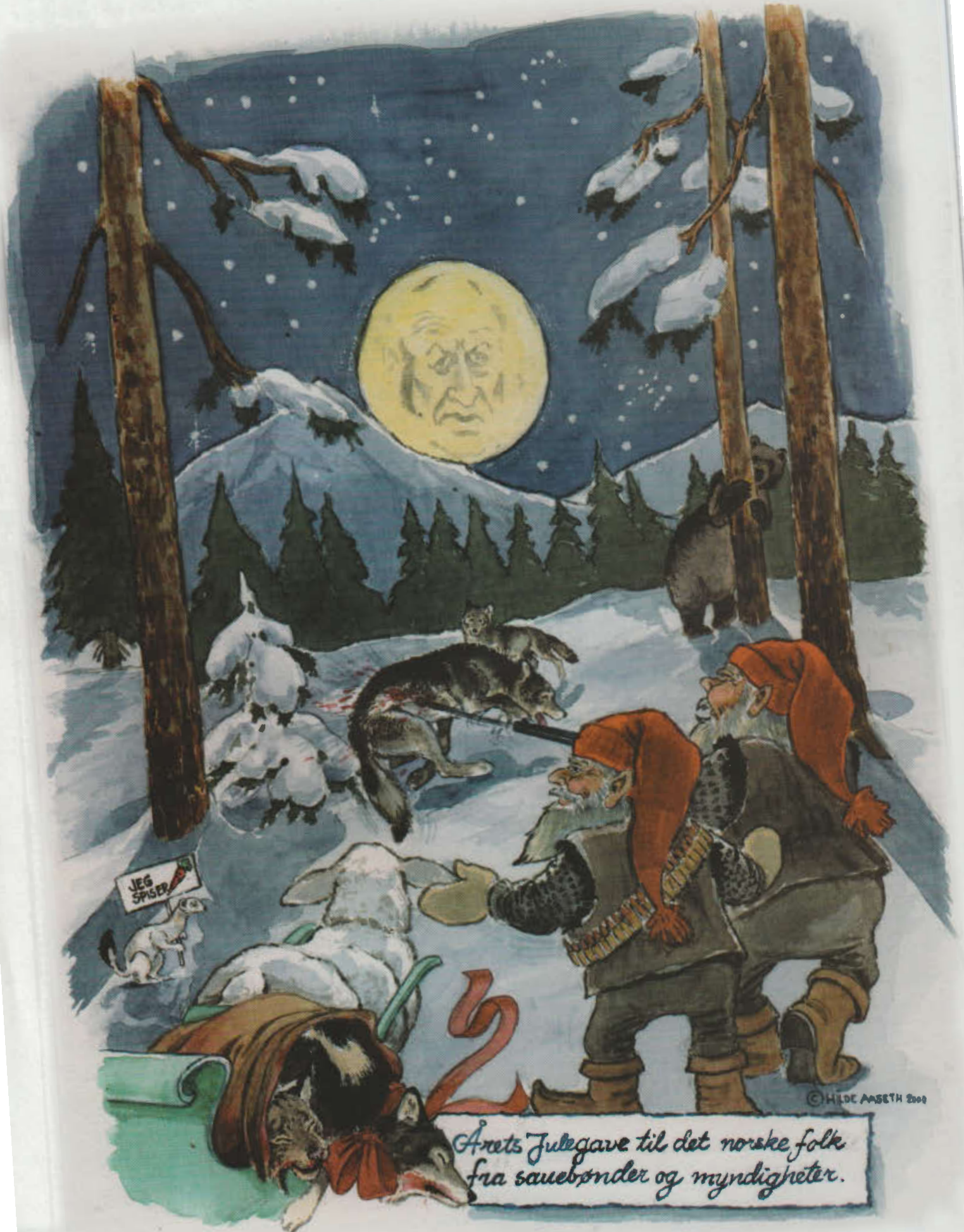
Ole J. Myhrvold
Hyttbakkstien 9
2200 Kongsvinger
p 62 81 52 22

Aurskog/Høland

Svein Evensen
Lille Husebyvei 9
0379 Oslo
p/a 22 52 05 68

Halden-området

Johnny Eriksen
Major Forbusgt. 10
1776 Halden
p 69 18 71 10
mobil 94 31 65 99
a 69 30 32 00

VI ØNSKET Å PRESENTERE ARNE NÆVRA, Norges fremste naturfilmskaper. Det viste seg at han har tilbrakt så å si hele år 2000 på Langedrag villmarkspark. Her har han arbeidet med en familieserie i 26 episoder som skal starte på NRK 1 på nyåret. Serien skal presentere dyr og mennesker på Langedrag, der det også er ulv og gauper. Arne Nævra vil skape en underholdende serie, men har også et budskap om dyr og natur. Informasjon om våre rovdyr er en forutsetning for at de kan bli akseptert i vår tids samfunn, sier han. Alle foto: Arne Nævra (Forts. neste side)

